

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

ANDRIUS ŠIMKUS
(FINANSŲ TEISĖS DIENINĖS STUDIJOS)

**EUROPOS SĄJUNGOS IR VALSTYBIŲ EURO ZONOS NARIŲ
KOMPETENCIJOS RIBOS PINIGŲ POLITIKOS SRITYJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – dr. doc. Algirdas Miškinis

Vilnius, 2005

TURINYS

Įvadas	3
Darbe naudojamų santrumpų žodynėlis	7
1. Europos Sąjungos pinigų politikos genezė, vystimasis ir koncepcija	8
1.1. Europos Sąjungos pinigų politikos ištakos ir raida	8
1.2. Europos Sąjungos pinigų politikos koncepcija	12
2. Europos Sąjunga ir euro zonos valstybės: bendroji pinigų politika	16
2.1. Europos Sąjungos pinigų politikos institucinė sąranga	16
2.1.1. Europos centrinių bankų sistemos struktūra ir statusas: Europos centrinis bankas ir nacionaliniai centriniai bankai	16
2.1.2. Politinių Europos Sąjungos institucijų vaidmuo pinigų politikos procesuose	23
2.2. Euro zonos valstybių kompetencija pinigų politikos srityje	26
2.2.1. Kompetencijos padalijimas Europos Sąjungoje: bendrieji principai ir pinigų politika	26
2.2.2. Euro zonos valstybių veiklos galimybės Europos centrinių bankų sistemoje	28
2.2.3. Euro zonos valstybių politinių interesų įtaka bendrajai pinigų politikai	35
3. Pinigų politika ateities Europos Sąjungoje: vizija ir raidos perspektyvos	39
3.1. Pinigų politika Europos Sąjungos politinės raidos kontekste	39
3.2. Europos Sąjungos ateities perspektyvos ir pinigų politikos kaita	43
Išvados	46
Literatūros sąrašas	48
Santrauka	52
Summary	54
Priedai	56

DARBE NAUDOJAMŲ SANTRUMPŲ ŽODYNĖLIS

Darbe naudojamos santrumpos lietuvių kalba:

EAPB	Europos anglių ir plieno bendrija
EB	Europos Bendrijos
ECB	Europos centrinis bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
Ecofin	ES Ekonomikos ir finansų reikalų taryba
EEB	Europos ekonominė bendrija
EPS	Ekonominė ir pinigų sąjunga
ES	Europos Sąjunga
ETT	Europos teisingumo teismas
Euro 12	Euro zonos valstybės narės
NCB	Nacionaliniai centriniai bankai (tik prieduose)
SEA	Suvienytas Europos Aktas
VKI	Vartotojų kainų indeksas

Darbe naudojamos santrumpos anglų kalba:

ECB	European Central Bank
ESCB	European System of Central Banks
EU	European Union

IVADAS

Tyrimo aktualumas, naujumas. Europos Sąjungos (toliau – ES) bendrosios pinigų politikos sukūrimas bei funkcionavimas yra ypatingai svarbus žingsnis Europos integracijoje, atveriantis kelią galutiniam politiniam valstybių narių suartėjimui. Todėl detali šios ES politikos srities studija yra būtina siekiant pažinti ateities integracinių procesų galimybes bei iššūkius, o kartu ir ES narių, kaip suverenių valstybių, vaidmenį šiuose procesuose.

Ekonominė ir pinigų sąjunga (toliau – EPS) Europos Bendrijoje baigta kurti dar visai neseniai. Ji žengia pirmuosius savo žingsnius, tačiau jau jaučiamas jos realus poveikis valstybių narių ekonominiam bei politiniam gyvavimui. Naujosios valstybės narės, o Lietuva viena iš pirmųjų, tai pat rengiasi prisijungti prie ES pinigų sistemos, paremtos vieninga euro valiuta. Pinigų politika tampa ne tik ypatingos svarbos Bendrijos kompetencijai priklausančia politikos sritimi, bet taip pat ir ES identitetą atskleidžiančiu veiksmu, sudarančiu tvirtą pagrindą tolesniam Europos valstybių ekonominiam, politiniam, socialiniam bei kultūriniam suartėjimui, pagrįstam bendromis ES vertybėmis.

Kurdami vieningos Europos planą, ES pradininkai Ž. Monė (J. Monnet) ir R. Šumanas (R. Shuman) pinigų sąjungos sukūrimą regėjo kaip paskutinį žingsnį prieš galutinį Europos suvienijimą. Atsidūrusi ties šia kryžkele, itin daug pasiekusi integracijos procesuose, Europa kaip tik dabar privalo pasirinkti tolesnės raidos kelią.

Pinigų sąjungos studija, o būtent kompetencijos jos formavimo ir įgyvendinimo procesuose ribų analizė, yra svarbi siekiant suvokti patį pinigų politikos administravimo mechanizmą, šios politikos srities koncepciją, jos vaidmenį ir vietą politinėje ES sistemoje, identifikuoti pinigų politikos institucinę sąrangą ir jos veiklos formuojant bei įgyvendinant šią politiką principus, o svarbiausia – atskleisti valstybių narių, prisijungusių prie pinigų sąjungos, galimybes aktyviai dalyvauti Bendrijos pinigų politikos procesuose.

Būdama naujausia ES politikos sritimi, pinigų politika ir ypatingai kompetencijos paskirstymas jos procesuose yra visiškai nauja mokslinių tyrimų sritis, atvira ES, tarptautinės, komercinės, finansų bei kitų teisės šakų doktrinos kūrėjams.

Tyrimo problemiškas. Šiandieninėje mokslinėje literatūroje, gvildenančioje ES problemas, ypatingai plačiai yra analizuojama EPS istorinė raida, ekonominiai bei finansiniai jos faktoriai, esminiai funkcionavimo principai bei mechanizmai, tačiau pasigendama sistemingos teisinės pačios pinigų politikos ir ją formuojančių veiksnių analizės. Daug kalbama apie Europos centrinio banko veiklą, tačiau nuošalyje paliekama kitų ES institucijų ir juo labiau – valstybių narių veikla pinigų politikoje.

Vadovaujantis principine nuostata, jog Bendrijos teisė numato viršnacionalinę pinigų politiką, esančią išimtinė Bendrijos kompetencija, atliekama tik ją formuojančių ES institucijų, o dažniausiai tik Europos centrinio banko, apžvalga, neapdairiai nuošalyje paliekant pačių euro zonos valstybių narių galimybes daryti įtaką ES pinigų politikos formavimui ir įgyvendinimui.

Autoriaus atlikta detali ES pinigų politiką nagrinėjančios mokslinės literatūros paieška Lietuvos ir Belgijos bibliotekose parodė, jog realiai pasigendama visapusiškos, sistemingos, teoriniu ir praktiniu pagrindu pagrįstos analizės. Neretai pinigų politika net neišskiriama iš bendros ekonominės ir finansų politikos sistemos, nors Bendrijos pinigų politikos administravimas ES šios sistemos atžvilgiu pasižymi ypatingu unikalumu.

Lietuviškoje literatūroje, nepaisant klausimo svarbos ir nūdienos integracinių į euro sistemą aktualijų, pasigendama net detalesnės pažintinės informacijos apie ES pinigų politikos formavimą bei įgyvendinimą ir tik pastaruoju metu Lietuvos centrinis bankas ėmėsi iniciatyvos užpildyti šią spragą. Tuo tarpu, net ir užsienio šaltiniuose, tikrai gausiai analizuojančiuose EPS, kompetencijos ribų pinigų politikos srityje klausimas minimas tik epizodiškai, neatliekant detalesnės jo analizės.

Tokiu būdu, pagrindiniu tyrimo šaltiniu yra ES pirminės ir antrinės teisės aktai, atskleidžiantys Bendrijos pinigų teisės prigimtį, jos formavimo bei įgyvendinimo principus ir įgalinimų paskirstymą pinigų politikos procesuose. Svarbiausi darbo teiginiai grindžiami charakteringiausiomis Vakarų mokslininkų atliktomis Bendrijos pinigų politikos studijomis, o taip pat Europos teisingumo teismo išaiškinimais, didžiausią dėmesį skiriant ES pinigų politikos administravimo procesams ir ES institucijų bei euro zonos valstybių veiklai juose.

Tyrimo objektas. Šio tyrimo objektas yra ES pinigų politikos institucinė sąranga, jos teisinis reglamentavimas ir funkcionavimas, institucijų kompetencija, jų ribos, euro zonos valstybių narių vaidmuo formuojant ir įgyvendinant ES pinigų politiką, jų galimos veiklos pinigų politikos srityje legitimumas, taip pat ES bendrosios pinigų politikos genezė, vystimasis bei ateities iššūkiai.

Tyrimo dalykas. Šio tyrimo dalykas yra ES institucijų, dalyvaujančių formuojant ir įgyvendinant Bendrijos pinigų politiką, teisinio statuso, tarpusavio santykių bei kompetencijos ribų analizė. Euro zonos valstybių veiklos galimybių, jų teisių ir pareigų, bendrosios pinigų politikos srityje bei ES institucijų ir valstybių narių kompetencijos pinigų politikos srityje sąlyčio taškų studija. O taip pat integracinių procesų ES pinigų politikos srityje aktualijų ir raidos galimybių apžvalga bei analizė.

Tyrimo tikslas. Tyrimo tikslas yra pateikti išsamią ES pinigų politikos institucinės sąrangos, jos teisinės bazės, institucijų kompetencijos ribų, santykių su euro zonos valstybėmis narėmis, valstybių narių vaidmens formuojant ir įgyvendinant ES pinigų politiką analizę, o taip pat, remiantis surinkta informacija, ES pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo vystimosi kryptių bei politikos plėtros tendencijų įvertinimą.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant užsibrėžto darbo tikslo keliami šie uždaviniai:

1. Vadovaujantis teisės aktais bei specialiaja literatūra pateikti išsamią ES pinigų politikos institucinės sąrangos, institucijų kompetencijos bei jų ribų analizę.
2. Atlikti detalų euro zonos valstybių narių vaidmens bendrosios pinigų politikos formavime bei įgyvendinime tyrimą.
3. Atskleisti ES institucijų ir valstybių narių kompetencijos pinigų politikos srityje sąlyčio taškus, teisinius santykius bei jų raidos perspektyvas.
4. Vadovaujantis tyrimo eigoje išanalizuota ir apibendrinta informacija, akcentuoti ES pinigų politikos plėtros gaires ir tendencijas, pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo vystimąsi.

Tyrimo hipotezė. Prisijungdamos prie pinigų sąjungos, ES valstybės narės netenka suvereniteto pinigų politikos srityje, perkeldamos jį į viršnacionalinį Bendrijos lygmenį, ir netenka galimybės aktyviai dalyvauti tolesniuose pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose.

Tyrimo metodai. Tyrimo metu, siekiant išsamaus, visapusiško ir mokliškai pagrįsto tyrimo atlikimo, bus kompleksiskai naudojami įvairūs moksliniai metodai, padėsiantys efektyviai pasiekti mokslinio tyrimo tikslą.

Tiriant apibrėžtą tyrimo objektą bus plačiai naudojami *sisteminės* ir *lyginamosios analizės* metodai. Nagrinėjant ES pinigų politiką reikalinga sisteminė šio reiškinių analizė, kadangi Bendrijos pinigų politika yra pagrįsta nuosekliu teisiniu reglamentavimu, todėl nesisteminė jos studija sudaro iškreiptą suvokimą ir tai lemia klaidingą atskirų jos procesų vertinimą. Lyginamoji analizė būtina norint palyginti atskirų ES pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo mechanizmų teisinį reglamentavimą ir jų realų funkcionavimą. Sisteminė ir lyginamoji analizė turi užtikrinti darbo logiškumą, vientisumą, sklandumą bei išbaigtumą.

Taip pat bus naudojami *analizės* ir *sintezės* metodai. Analizuojant ES pinigų politikos mechanizmą, yra tikslinga tam tikrus jo elementus išanalizuoti atitrauktai nuo kitų, nors ir nepažeidžiant sistemiškumo principo, o vėliau išstudijuoti jo požymius bendrojoje reiškinių

sistemoje. Išsamus ir sistemiškas mokslinis tyrimas yra neįmanomas be nuoseklaus ir atidaus atskirų tyrimo objekto elementų išaiškinimo.

Siekiant patvirtinti ar paneigti tyrimo hipotezę bus atliekamas *mintinis eksperimentas*, kurio metu bus įvertinami bei lyginami tyrimo eigoje gauti duomenys ir analizuojamas jų priežastingumas, tarpusavio sąsajos bei vystimosi tendencijos. Šiuo aspektu bus naudojamos ir *apibendrinimo* metodai, norint priėti prie pagrįstų, visapusiškų, mokliškai tvirtų išvadų.

Taip pat bus taikomi *lyginamasis istorinis* bei *genetinis* metodai, siekiant nustatyti atskirų ES pinigų politikos istorinės raidos dėsningumus, priežastis, o taip pat ir vystimosi perspektyvas.

Tiriant magistrinio darbo tyrimo objektą, bus vadovaujamosi *abstrakcijos* metodai, siekiant iš esmės atskleisti ES ir euro zonos valstybių narių kompetencijos pinigų politikoje ribas, akcentuoti jas atsietai nuo bendrųjų kompetencijos aspektų, nurodyti galimas problemas, susijusias su ES išimtinė kompetencija. Abstrahavimasis turėtų papildyti išsamų atskirų ES pinigų politikos mechanizmų tyrimą bendros pinigų politikos sistemos rėmuose. Abstrahavimasis, pažeidžiantis sistemiską tyrimo objekto analizę, tyrimui yra netikslingas.

Studijuojant mokslinę literatūrą bus naudojamosi *alternatyvų* metodai, siekiant palyginti atskiras mokslines ES pinigų politikos aspektų interpretacijas, atskleisti bendrąsias jų tendencijas, taip pat formuluoti išsamias ir pagrįstas išvadas.

Taip pat darbe bus remiamasi ir *mokslinio pažinimo*, *teisėtyros* bei *logikos* metodais.

Darbo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje aptariama ES pinigų politikos genezė bei raida iki Bendrijos pinigų sąjungos sukūrimo, o taip pat įvairiapusiškai išdėstoma pinigų politikos koncepcija. Pirmojoje dalyje plačiai analizuojama ES pinigų politikos prigimtis, jos dėsniai bei administravimo principai.

Antrojoje dalyje nagrinėjami svarbiausi darbo klausimai. Detaliai aptariama institucinė Bendrijos pinigų politikos sąranga, kompetencijos pinigų politikos srityje paskirstymas tarp pačių institucijų, jų įgalinimų ribos, galimi konkuruojančios kompetencijos atvejai bei veiklos apimtys. Taip pat analizuojamos galimos euro zonos valstybių veiklos kryptys formuojant ir įgyvendinant ES pinigų politiką, išaiškinami ES institucijų ir valstybių narių veiklos bendrosios pinigų politikos procesuose sąlyčio taškai. Kompetencijos ribos pinigų politikos srityje nagrinėjamos dviem pagrindinėmis kryptimis: per centralizuotą Europos centrinių bankų sistemos mechanizmą ir per politinių interesų poveikio prizmę.

Trečiojoje dalyje, vadovaujantis numatomomis ES politinėmis perspektyvomis bei tolesne ES raida, analizuojamos Bendrijos pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesų raidos tendencijos, atliekamos pinigų politikos vystimosi ES politinėje sistemoje prognozės.

1. EUROPOS SAJUNGOS PINIGŲ POLITIKOS GENEZĖ, VYSTIMASIS IR KONCEPCIJA

1.1. EUROPOS SAJUNGOS PINIGŲ POLITIKOS IŠTAKOS IR RAIDA

Europos valiutinė integracija - tai pinigų politikos, valiutų keitimo kursų ir valiutų judėjimo Europoje sistemos kūrimo, bendro derinimo, diegimo bei funkcionavimo procesas. Tai ypatingai svarbi politinės ir ekonominės Europos integracijos sritis, vienas iš žymiausių veiksnių, skatinančių glaudų Europos tautų bendrijos suartėjimą ir bendradarbiavimą, o taip pat tolesnį vieningos Europos idėjos vystimąsi bei įgyvendinimą.

Valiutinė integracija visuomet buvo svarbiausiu Europos Bendrijų prioritetu bei strateginiu tikslu, būtent todėl bendrosios pinigų politikos istorija prasidėjo beveik kartu su Europos vienijimo istorija. Pinigų sąjunga regėta kaip neišvengiama integracinių procesų būtinybė. Ir jos nueitas ilgas raidos kelias tapo varomąja jėga tos Europos Sąjungos (toliau – ES), kokią matome šiandien – tvirtą ir brandžią ekonominę bei politinę jėgą.

1998 m. gegužę Briuselio Europos viršūnių tarybai patvirtinus galutinę ES pinigų politikos institucinę struktūrą, kurios ašimi tapo Europos centrinis bankas (toliau – ECB) ir Europos centrinių bankų sistema (toliau – ECBS), buvo žengtas lemiamas žingsnis dabartinės pinigų sąjungos įtvirtinimo link. Tų pačių metų liepos 1 d. prasidėjusi intensyvi ECB ir ECBS veikla lėmė, jog lygiai po ketverių metų dvylikoje Sąjungos valstybių įvesta vieninga valiuta – euras ir pažymėtas ES pinigų sąjungos ir vieningos pinigų politikos sukūrimas. Pinigų sąjunga tapo svariu reikšmingų ES integracinių pasiekimų įrodymu, o tuo tarpu Europos Bendrijos Maastrichto sutartyje bei Sutarties dėl Konstitucijos Europai (toliau – Konstitucinė sutartis) projekte reglamentuota pinigų politika sklandžiai funkcionuoja euro zonos valstybėse ir yra aktyviai rengiamasi jos įdiegimui naujose ES narėse, besirengiančiose prisijungti ir prie pinigų sąjungos. Tačiau šis neabejotinai visam ES gyvavimui svarbus žingsnis buvo žengtas po ilgo bei sudėtingo derybų ir kompromisų ieškojimo proceso.

Dar iki susiformuojant Europos Bendrijoms, Europoje jau buvo gyvybinga pinigų sąjungos kūrimo ir pinigų politikos derinimo idėja. XIX a. Vakarų ir Šiaurės Europos valstybės, suvokdamos teigiamą vieningos pinigų politikos poveikį ir jos naudą, ėmė vienytis į pinigų ir muitų sąjungas, tačiau prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui šios sąjungos iširo¹. Tuo tarpu jau 1932 m. prasidėjo naujas Pan-Europos judėjimas, kurio vienu iš siekių tapo bendros Europos

¹ Handjiyska B. The Evolution of the European Monetary Union: A Success. <http://www.geocities.com/boriana.geo/emu.pdf> (prisijungimo laikas: 2005-01-25); Leach R. Europe: A Concise Encyclopedia of the European Union from Aachen to Zollverein. – London: Profile Books, 1998. P. 141, 225.

valiutos sukūrimas, o Vokietijos banko pirmininkas H. Fiurstenbergas (H. Fürstenberg) iškėlė Europos centrinio banko įsteigimo idėją². Vis dėlto, panašios idėjos apie Europos pinigų politikos vienijimą ir viršnacionalinių institucijų kūrimą dar negalėjo peržengti susiskaldžiusios Europos valstybių sienų: Europa dar nebuvo pasiruošusi keisti išsiskaknijusios autoritarinės ekonominės politikos³ ir tuo pačiu neįstengė atsisakyti nors dalies savo suverenaus savarankiškumo viršvalstybinės politikos labui. Tokiu būdu, bendros pinigų politikos idėjų plėtotė buvo atidėta ilgam laikui – iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos.

Aktyvūs Europos vienijimo projektai atgaivinti iš karto po Antrojo pasaulinio karo Didžiosios Britanijos ministro pirmininko V. Čerčilio (W. Churchill) „Jungtinių Europos Valstijų“ idėjos pavidalu. Pokario ekonomikos vystymo, glaudaus bendradarbiavimo ir pajėgų vienijimo poreikiai galiausiai įveikė regioninį Vakarų Europos valstybių priešišumą⁴. Ir jau šeštojo dešimtmečio pradžioje Europa žengė pirmąjį realų žingsnį viršvalstybinės politikos kūrime. Tuometinis Prancūzijos užsienio reikalų ministras R. Šumanas (R. Schuman) 1950 m. gegužės 9 d. pristatė kartu su tautiečiu diplomatu bei valstybės veikėju Ž. Monė (J. Monnet) parengtą planą įsteigti viršvalstybinę instituciją ir pavesti jai administruoti tų valstybių anglių ir plieno pramonę. Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo sutartį 1951 m. balandžio 18 d. Paryžiuje pasirašė Belgija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija ir tuometinė Vokietijos Federacinė Respublika. Tokiu būdu, Vakarų Europos valstybės pirmą kartą istorijoje savo nacionalinę ypatingos reikšmės anglių ir plieno pramonės politiką perkėlė į viršnacionalinį – Bendrijos lygmenį, tad ši sutartis tapo pirmuoju Europos integraciją įteisinančiu dokumentu. Be to, sutartimi įsteigta pirmoji iš Europos Bendrijų, kurios pradėta Europos integracija ilgainiui peraugo į šiandieninę ES.

Pradėtus integracinius ir viršvalstybinės Europos Bendrijos formavimo procesus valstybės parėmė su dideliu entuziazmu. Praėjus šešioms metams po pirmosios Bendrijos įsteigimo, tos pačios šešios valstybės Romoje 1957 m. kovo 25 d. pasirašė Europos ekonominės bendrijos (toliau – EEB) sutartį ir formaliai tarpusavyje susisaistė glaudžiais ekonominiais ryšiais. Būtent EEB sutartyje pirmą kartą paminėtas ekonominės ir pinigų sąjungos kūrimas. Tiesa, Sutartyje tokia sąjunga nedetalizuota, neatskleistas jos turinys, pradžioje ji tapo tam tikru idėjinu ir vertybiniu tikslu bei siekiu. Be to, tuo metu ši sąvoka dar neapėmė bendros valiutos, buvo numatyta tik koordinuoti valstybių narių ekonominę ir pinigų politiką bei pradėti šioje srityje aktyvų bendradarbiavimą.

² Apel E. *European Monetary Integration: 1958-2002*. – London, New York: Routledge, 2000. P. 2-3.

³ Handjiyska B. *Op. cit.*

⁴ Ungerer H. *A Concise History of European Monetary Integration: From EPU to EMU*. – Westport: Quorum Books, 1997. P. 15-17.

EEB kūrimo pradžia pasižymėjo ypatinga gausa pasiūlymų derinti bei vienodinti nacionalines pinigų politikas ir eiti bendros, visoje Bendrijoje naudojamos, valiutos link. Panaikinus vidinius Bendrijos narių užsienio prekybos muitus ir vietoje jų įvedus bendrą išorinį muitų tarifą, valiutinė konsolidacija buvo natūrali ir pagrįsta. Pastebėta, jog įsteigus valiutų sąjungą, išnyktų rizika, susijusi su valiutų kurso svyravimais: daug lengviau būtų palyginti tų pačių produktų kainas, o tai skatintų komercinę veiklą Europoje. Tačiau praktikoje visoms be išimties valstybėms narėms iškilo daug kliūčių, iš kurių pagrindinė buvo šalių ekonominiai skirtumai. Tai lėmė skirtingus interesus ir skirtingus reikalavimus pinigų sąjungai⁵. Tokios kliūtys trukdė sklandžiam ekonominės ir pinigų sąjungos formavimui ir neretai pirmieji 20 metų nuo EEB įsteigimo yra vertinami „daug kalbų ir mažai darbų“ laikotarpiu, kiek tai susiję su Bendrijos pinigų politika⁶. Vis dėlto, septintojo dešimtmečio debatai, diskusijos ir trukdžiai, neleidę pradėti aktyvios valiutinės integracijos, tapo reikšmingu etapu, pateikusių nemažai atsakymų į Bendrijos pinigų politikos koncepcijos klausimus ir, tuo pačiu, suteikęs pagreitį tolesniems integraciniams procesams bei bendros pinigų politikos formavimui.

Pirmuosius valiutinės integracijos stabčiojimus didžiaja dalimi lėmė valstybių nenoras atsisakyti suverenios nacionalinės ekonominės bei finansų politikos. Vis tik ir šis barjeras buvo peržengtas. Po 1969 m. gruodžio 1 - 2 d. Hagoje įvykusio politinių lyderių susirinkimo, kuriame sutarta imtis ryžtingų priemonių Bendrijos pinigų politikos sukūrimui, ekonominė ir pinigų sąjunga tapo aiškiai apibrėžtu tikslu⁷. Tai buvo pirmas tokio pobūdžio sprendimas pačiu aukščiausiu politiniu lygiu, nubrėžęs gaires tolesnei Bendrijos plėtrai, o po šio susitikimo Liuksemburgo ministro pirmininko P. Vernerio (P. Werner) vadovaujamos grupės 1970 m. parengtas ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimo planas tapo aktyvaus valstybių ekonominės ir pinigų politikos derinimo pradžia bei suformuotos valiutinės sistemos su Europos valiutų krepšeliu – ekiu (ecu) pagrindu.⁸

Atslūgus aštuntojo dešimtmečio pasaulinėms ekonomikos ir finansų krizėms, Europos Bendrija galiausiai pasiruošė žengti ilgai lauktą lemiamą žingsnį – pradėti galutinį pinigų sąjungos ir tuo pačiu bendros pinigų politikos sukūrimo etapą. 1985 m. Suvienytas Europos Aktas (toliau – SEA) nurodė, jog Europos pinigų sąjunga yra esminis Bendrijos tikslas, tačiau kaip jį pasiekti vis dar išliko atviru klausimu. Taigi, 1988 m. Komisijos pirmininko Ž. Deloro (J. Delors) vadovaujamas komitetas parengė pranešimą dėl geriausio EPS sukūrimo būdo, pagal kurį buvo numatyti trys pinigų sąjungos, kartu su vieninga Bendrijos valiuta, sukūrimo ir

⁵ Apel E. Op. cit. P. 4-6; Ungerer H. Op. cit. P. 57-59.

⁶ Tsoukalis L. Economic and Monetary Union: Political Conviction and Economic Uncertainty // Policy - Making in the European Union (4th ed.; ed. by Wallace H., Wallace W.). - Oxford: University Press, 2000. P. 151.

⁷ Ungerer H. Op. cit. P. 97.

⁸ Handjiyska B. Op. cit., Tsoukalis L. Op. cit. P. 151.

bendrosios pinigų politikos suformavimo etapais⁹. Tokiu būdu prasidėjo aktyvus ir sistemingas Bendrijos pinigų politikos formavimas ir diegimas.

1992 m. pasirašyta Maastrichto sutartis, kurioje jau buvo nustatyta ES pinigų sąjungos institucinė struktūra, bei 1996 m. gruodį priimtas Ekonominės ir pinigų sąjungos stabilumo paktas, kuriame valstybės sutarė griežtai laikytis EPS kūrimo terminų ir reikalavimų, suteikė šios sąjungos sukūrimui aiškumo ir apibrėžtumo¹⁰. Jau 1998 m. gegužės 2-3 d. Briuselyje ES valstybių ir vyriausybių vadovų konferencija, remdamasi Tarybos išvadamis patvirtino vienuolika valstybių, kurios 1999 m. sausio 1 d. tapo pinigų sąjungos narėmis. Galiausiai šioje konferencijoje buvo patvirtinta ir jau minėta Maastrichto sutartyje numatyta pinigų sąjungos institucinė ašis – ECBS¹¹, savo veiklą pradėjusi 1998 m. liepos 1 d., tuo pačiu pradėdama ir pasirengimą paskutiniam pinigų politikos kūrimo etapui – vieningos valiutos įvedimui.

Remiantis 1995 m. Madrido Europos Tarybos nutarimu dėl vieningos valiutos, Europos komisija paskelbė „Žaliąją knygą“, kurioje buvo išdėstytas perėjimo prie vieningos valiutos scenarijus. Numatyti trys nuoseklūs bendros valiutos sistemos suformavimo ir pačios valiutos įvedimo etapai. Patvirtinus įvedimo planą bei strategiją, įvertinus valstybių narių, tapsiančių ir pirmosiomis pinigų sąjungos narėmis, galimybes bei suformavus institucinę pinigų sąjungos sistemą buvo pasirengta bendros valiutos – euro – įvedimui.

Paskutinis pinigų sąjungos kūrimo etapas buvo organizuojamas ir koordinuojamas ECBS, kuri nuo pat veiklos pradžios yra centrinė ES pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo institucija. 2002 m. liepos 1 d. išėmus iš apyvartos nacionalines 12 pinigų sąjungos valstybių valiutas ir jas pakeitus eurais baigėsi ilgas pinigų sąjungos kūrimo procesas, padėjęs pagrindą tolesnei ekonominei bei politinei Europos integracijai.

Bendros ES valiutos įvedimas žymi pasaulyje unikalios pinigų politikos sukūrimą, kuomet 12 valstybių savo nacionalinius įgalinimus perdavė viršnacionaliniu lygiu funkcionuojančiai Europos Bendrijai. Diskusijos dėl pinigų sąjungos vyksta toliau, tačiau sėkmingas jos įdiegimas ir veiklos pradžia, leidžia pažymėti jos ypatingą svarbą Europos integraciniuose procesuose. Tuo tarpu pačios pinigų politikos vystimasis tebevyksta – euro įvedimui aktyviai ruošiasi naujos valstybės narės, realiai kalbama apie ateinančius ES plėtros etapus, tuo pačiu vystosi ir kitos ES politikos, glaudžiai susijusios su ekonomine ir pinigų politika. Taigi, sėkmingas pinigų sąjungos sukūrimas turi būti pratęstas sistemingu, koordinuotu ir efektyviu Bendrijos pinigų politikos funkcionavimu, užtikrintu nenutrūkstamu ES ir valstybių narių bendradarbiavimu.

⁹ Hix S. The Political System of the European Union. - London: Macmillan Press, 1999. P. 282.

¹⁰ Apel E. Op. cit. P. 102-104; Hix. S. Op. cit. P. 154-156.

¹¹ McNamara K. R. Managing the Euro: The European Central Bank // The Institutions of the European Union (ed. by J. Peterson, M. Shackleton). - Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 174-179.

1.2. EUROPOS SAJUNGOS PINIGŲ POLITIKOS KONCEPCIJA

ES pinigų politika, būdama naujosios kartos Bendrijos politikos sritimi, įdiegusia visiškai naujus teisinio reglamentavimo, administravimo bei valdymo standartus, yra ypatingai įvairiapusis reiškinys, apimantis daugelį teisinių, administracinių bei finansinių ES institutų bei mechanizmų. Todėl, analizuojant pinigų politikos koncepciją EPS kontekste, būtina aptarti jos penkis pagrindinius kriterijus: teisinį, politinį, ekonominį, finansinį bei kultūrinį.

Šiandieninės ES pinigų politikos teisiniu pagrindu yra 1992 m. Europos Bendrijos Maastrichto sutartis, su šioje srityje minimaliais vėlesnių Amsterdamo ir Nicos sutarčių pakeitimais, o taip pat ir Europos Bendrijų steigiamosios sutarties protokolas dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto. Būtent Maastrichto sutartimi ir minėtu protokolu įtvirtintas Bendrijos pinigų politikos turinys, nurodyta jos apimtis bei reglamentuota institucinė sąranga.

ES pinigų politikos esmė glūdi tame, jog jos funkcionavimo atveju kalbama ne apie atskirų valstybių narių, bet apie visos Bendrijos pinigų politiką. Pasirašydamos Maastrichto sutartį, valstybės narės, prisijungimo prie pinigų sąjungos atveju, išipareigojo perduoti savo suverenitetą pinigų politikos srityje Europos Bendrijai, kaip viršnacionaliniam subjektui. Pažymėtina, jog toks perdavimas susijęs ne tik su pinigų politikos formavimu bei įgyvendinimu, bet taip pat ir teisės aktų leidybos teise pinigų politikos srityje¹². Taigi, Bendrijos teisės aktai, reglamentuojantys teisinius pinigų politikos santykius, yra tiesiogiai taikomi visoje Bendrijoje ir euro zonos valstybės narės negali priimti jokių šiems aktams prieštaraujančių ar net juos atkartojančių teisės normų.

Tokiu būdu, Maastrichto sutartis įtvirtina Bendrijos pinigų politiką kaip *de facto* bendrąją politiką, tuo pačiu užtikrinant Bendrijos išimtinę kompetenciją pinigų politikos srityje. Tad visa ES pinigų teisės sistema – Sutarties nuostatos, ECBS ir ECB statuto normos, o taip pat antrinės teisės šaltiniai – įtvirtina pinigų politiką, šiuo aspektu ypač pažymint jos institucinę sąrangą ir formavimo bei įgyvendinimo ciklą, kaip viršnacionalinę politikos sritį¹³. Tačiau būtina pažymėti, jog galiojančiuose Bendrijos teisės aktuose nėra tiesioginės normos, nusakančios pinigų politikos bendrumą ir išskirtinę ES kompetenciją jos srityje, nors realiai tokį teisinį pobūdį įtvirtina visa ES pinigų teisės sistema, ir tik Konstitucinėje sutartyje pirmą kartą pinigų politika įtvirtinama kaip *de jure* bendroji ES politika (I knygos 13 straipsnio 1 dalies c punktas).

¹² Wahlig B. European Monetary Law: The Transition to the Euro and the Scope of *Lex Monetae* // International Monetary Law: Issues for the New Millennium (ed. by M. Giovanoli). – Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 124.

¹³ Wessels W., Linsenmann I. EMU's Impact on National Institutions: Fusions Towards a '*Gouvernance Économique*' or Fragmentation // European States and the Euro: Europeanization, Variation and Convergence (ed. by K. Dyson). – Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 56-57.

Teisinis bendrosios pinigų politikos aspektas yra itin glaudžiai susijęs ir su kitais pinigų politikos kriterijais (žr. 1 schemą, 56 psl.). Politine prasme, vieningos Europos ir nuolatinės integracijos plėtros bei dar toliau – ES kaip federacinės „super-valstybės“ šalininkams, pinigų sąjunga, kartu su kitomis bendrosiomis ES politikos sritimis yra plataus masto integracijos pagrindas. Būtent šis pinigų politikos aspektas, ryšium su euro zonos valstybių narių politinio suvereniteto pinigų politikos srityje praradimu, yra labiausiai kritikuojamas. Tačiau spartaus integracinio proceso eigoje Bendrija neišvengiamai susiduria su daugybe globalizacijos iššūkių, kuriuos gali įveikti tik koordinuotu, struktūriniu bei sistemingu esminių politikos sričių administravimu¹⁴. Tuo labiau, jog ypatingo ir unikalaus pobūdžio ES bendrosios pinigų politikos administravimas, ypač pabrėžiant jos institucinę sistemą ir įgyvendinimo bei formavimo mechanizmus, kuris toliau bus išsamiai analizuojamas, valstybėms narėms suteikia dideles galimybes aktyviai dalyvauti Bendrijos pinigų politikos procesuose ir tapti jų neatsiejama dalimi. Tuo pačiu politinis kompetencijos pinigų politikos srityje pasiskirstymas atveria kelią ir glaudesniai ekonominei euro zonos valstybių narių suartėjimui.

Pinigų politika yra vienas kertinių EPS mechanizmų ir jos įtaka Bendrijos, o tuo pačiu ir atskirų jos narių, ekonomikai yra neabejotinai svari. Nepaisant prieštaravimų ir skepticizmo, vis dėlto, analizuojant pinigų politikos kritiką aiškiai pastebima tendencija, jog potenciali negatyvi ekonominė bendrosios pinigų politikos įtaka akcentuojama būtent neprisijungusioms prie pinigų sąjungos valstybėms narėms¹⁵, tuo tarpu euro zonos valstybės narės, Bendrijos pinigų politikos instrumentų pagalba, užsitikrina ilgalaikį ekonominį augimą.

Ekonominis augimas apima daugelį faktorių, iš kurių svarbiausi būtų: valiutų keitimo kaštų nebuvimas ir sklandesnis mokėjimų sistemos veikimas, užtikrinamas vieningos valiutos funkcionavimu, kainų stabilumas ir žemas bei kontroliuojamas infliacijos lygis, žemėjanti palūkanų norma ir palankaus investavimo klimato sukūrimas¹⁶. Visa tai užtikrina valstybių narių rinkų stabilumą ir nuolatinį ekonominį vystymąsi bei augimą, o tuo pačiu ir kitų valstybinių sektorių plėtrą. Be to, būtina pažymėti, jog pati teisinė ES pinigų politikos, kaip bendrosios politikos, forma reiškia visų euro zonos valstybių bendrą atstovavimą pasaulinės prekybos rinkose, o tarptautinė euro reikšmė suteikia Bendrijai galimybę daryti įtaką pasaulinei valiutų rinkai¹⁷, tokiu būdu valstybės narės įgyja tokias tarptautines-ekonominės veiklos galimybes, kurių neturėtų veikdamos pavieniui.

¹⁴ Lintner V. *European Monetary Union: Developments, Implications and Prospects* // *European Union: Power and Policy-making* (2nd edition; ed. by J. Richardson). – London: Routledge, 2001. P. 325; Nugent N. *The Government and Politics of the European Union* (5th edition). – Durham: Duke University Press, 2003. P. 306.

¹⁵ Craig P., De Burca G. *EU Law: Text, Cases and Material* (3rd edition). – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 693-694; Lintner V. Op. cit. P. 324.

¹⁶ Craig P., De Burca G. Op. cit. P. 692-693.

¹⁷ Hix S. Op. cit. P. 281.

ES pinigų politika taip pat yra ir tam tikrų finansinių institutų sistema. Pinigų politiką finansine prasme galima apibrėžti kaip valstybės ar valstybinio darinio vykdomą pinigų pasiūlos ir palūkanų normos politiką, kuria siekiama daryti įtaką ekonominei veiklai¹⁸. Valdžios institucijos gali pasinaudoti pinigų politikos priemonėmis tiek paskatinti ekonominę veiklą (jei valstybės ekonomika yra nuosmukyje), tiek ją ir pristabdyti (jei ekonomika auga pernelyg greitai ir tai lemia infliacijos augimą). Jei norima pristabdyti ekonomikos augimą, vykdoma stabdančioji (defliacinė) pinigų politika. Tai reiškia palūkanų normos didinimą mažinant pinigų pasiūlos augimą. Kita vertus, siekiant suteikti impulsą ekonomikos augimui, vykdoma ekspansinė pinigų politika, reiškianti palūkanų normos mažinimą leidžiant augti pinigų pasiūlai¹⁹.

Maastrichto sutartyje įtvirtintos Bendrijos pinigų politikos pirminiu ir svarbiausiu tikslu yra kainų stabilumo euro zonoje palaikymas. Institucinės ES pinigų politikos sąrangos tikslas yra užtikrinti ilgalaikiam ekonomikos augimui palankią aplinką, vadovaujantis dviem pagrindinėmis veiklos kryptimis – finansinės ir makroekonominės aplinkos numatymu, sudarančiu puikias galimybes stabiliai palaikyti ilgalaikę palūkanų normą ir tuo pačiu užtikrinti kainų stabilumą²⁰.

Siekdama pagrindinio pinigų politikos tikslo, Bendrija gali panaudoti tam tikrus pinigų politikos instrumentus: atviros rinkos operacijas, kreditavimo mechanizmus bei minimalių rezervų reikalavimus, o taip pat kitus instrumentus, kurių paskirtis yra norima linkme koreguoti palūkanų normą, bankų sistemos likvidumą bei pinigų politikos kryptis²¹.

Suformuota siekiant esminių tikslų bei įgyvendinama taikant atitinkamus pinigų politikos mechanizmus, ES pinigų politika tampa itin svarbia ne tik ekonominei ir finansinei Bendrijos politikai, bet taip pat ir atviros rinkos, užimtumo politikos, socialinio suartėjimo bei kitų prioritetinių sričių funkcionavimui ir pagrindinių ES idealų bei vertybių siekimui.

Kalbant apie įvairiapusį Bendrijos pinigų politikos poveikį valstybių narių gyvavimui, būtina aptarti ir šios politikos srities kultūrinį aspektą, kuris neretai pinigų politikos analitikų yra nepelnytai ignoruojamas. Nacionalinė pinigų politika yra paremta nacionaliniu piniginiu vienetu, kuris be visų ekonominių-finansinių pinigų funkcijų taip pat yra tam tikru valstybės ir tautos nacionaliniu simboliu. Perkeldamos savo nacionalinį finansinį suverenitetą į Bendrijos lygmenį, euro zonos valstybės šį simbolį pakeičia bendru visos ES piniginiu vienetu – euro. Tokiu būdu, iškyla realus tokio sistemingo ir konstruktyvaus bendrosios pinigų politikos administravimo poreikis, kuriuo Bendrija sušvelnintų nacionalinio piniginio vieneto netekimo kultūrinį, socialinį

¹⁸ Monetary Policy Definition. http://www.wordiq.com/definition/Monetary_policy (prisijungimo laikas: 2005-01-25).

¹⁹ Apps R., Goacher D. The Monetary and Financial System (3rd edition). – London: Bankers Books, 1996. P. 229-231.

²⁰ Noyer Ch. Monetary Policy Formulation in the Euro Area. <http://www.nabe.com/publib/noyer.pdf> (prisijungimo laikas 2005-07-05).

²¹ The Implementation of the Monetary Policies in the Euro Area (February 2004): General Documentation on Eurosystem Monetary Policy and Procedures. – Frankfurt am Main: European Central Bank, 2004. P. 9-11.

bei moralinį diskomfortą²². Be jokios abejonės visų pirma tai susiję su vykdoma informacijos sklaida, diegiančia ES piliečiams tuos pačius vertybinius standartus, kuriais vadovaujasi ir Bendrija siekdama savo tikslų ir užtikrindama savo vertybes. Tuo tarpu ES žengė dar vieną savitą žingsnį, suteikdama euro zonos valstybėms galimybę perkelti savo nacionalinius simbolius ant euro monetų, taip sušvelninant tradicinių piniginių ženklų netekimą. Taigi, bendroji pinigų politika, greta jos ypatingos svarbos valstybių narių politikai, ekonomikai, finansinei sistemai ir kitoms valstybinio intereso sritims, tuo pačiu formuoja ir naują, globalizacijos bei integracijos idealais pagrįstą, Bendrijos kultūrą.

Tokiu būdu, būdama itin įvairiapusė ir daranti įtaką daugeliui Bendrijos gyvavimo faktorių, bendroji pinigų politika suformavo tam tikrą naujo modelio politinio administravimo modelį, kuris iš esmės skiriasi nuo įprastų ES valdymo principų, o ypatingai nuo reguliacinio ir „klasikinio“ Bendrijos sprendimų priėmimo modelio, pagrįsto tradiciniu Komisijos, Tarybos, Parlamento ir Teisingumo teismo institucijų ketvertu, o tuo pačiu pinigų politika taiko ir novatoriškus bei iki šiol Bendrijoje netaikytus politikos formavimo ir įgyvendinimo instrumentus²³.

Būtina pažymėti, jog ES teisės aktai dalyvavimą pinigų sąjungoje ir tuo pačiu prisijungimą prie bendrosios pinigų politikos kūrimo bei vykdymo paliko savarankiškam valstybių narių apsisprendimui. Tačiau tik dalyvaudama pinigų sąjungoje ir savo suverenitetą pinigų politikos srityje perkėlusį į viršnacionalinį Bendrijos lygmenį, valstybė narė įgyja galimybę dalyvauti ES pinigų politikos procesuose bei būti intensyvios politinės, ekonominės, socialinės bei kultūrinės integracijos dalimi.

Sukurta unikali Bendrijos pinigų politikos sistema, jos įgyvendinimo principai ir teisinis, politinis, ekonominis, finansinis bei kultūrinis pobūdis, savita institucinė sąranga, kurioje centrinę poziciją užima ECBS, kitoms „tradicinė“ Bendrijos politiką lemiančioms institucijoms paliekant tik epizodinį vaidmenį, galiausiai nacionalinio finansinio suvereniteto sutelkimas aukščiausiam Bendrijos lygmenyje, lėmė aiškios, sistemingos ir koordinuotos galių ir atsvarų sistemos poreikį bendros pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo srityje. Tai savaimė kelia kompetencijos tarp ES institucijų bei tarp šių ir nacionalinių institucijų paskirstymo klausimą.

Būdama bendra ES politika ir, be abejonės, išimtinė Bendrijos kompetencija, pinigų politika išsiskiria savita sistema bei mechanizmais, skiriančiais ją nuo kitų tokios teisinės formos politikos sričių, ir jos formavimas bei įgyvendinimas apima sudėtingą teisių ir pareigų paskirstymą viršnacionaliniame Bendrijos ir nacionaliniame euro zonos valstybių narių lygmenyse.

²² Shore C. Building Europe: The Cultural Politics of European Integration. – London: Routledge, 2000. P. 89-92.

²³ Wessel W., Linsenmann I. Op. cit. P. 55-56.

2. EUROPOS SAJUNGA IR EURO ZONOS VALSTYBĖS: BENDROJI PINIGŲ POLITIKA

2.1. EUROPOS SAJUNGOS PINIGŲ POLITIKOS INSTITUCINĖ SĄRANGA

2.1.1. Europos centrinių bankų sistemos struktūra ir statusas: Europos centrinis bankas ir nacionaliniai centriniai bankai

ES pinigų politikos svarba ir reikšmė Bendrijos tikslų siekimui bei principų užtikrinimui, lėmė šios politikos srities administravimo – formavimo bei įgyvendinimo – originalumą, lyginant su kitomis politikos sritimis, tame tarpe ir ES ekonomine bei finansų politika. Skirtingai nuo tradicinės ES institucinės struktūros, pinigų politika didžiąja dalimi nėra priskirta Tarybos ar Komisijos kompetencijai. Maastrichto sutartimi pinigų politikos procesų valdymas yra priskirtas specialiai įsteigtoms institucijoms – ECB ir ECBS²⁴. Tokiu būdu, neatmetant ir kitų, o ypačingai aukščiausiųjų, ES institucijų vaidmens atskirose pinigų politikos srityse, ECBS mechanizmą, kurį sudaro ECB ir nacionaliniai centriniai bankai, visiškai pagrįstai galima vadinti ES pinigų politikos ašimi (žr. 2 schemą, 57 psl.).

Teisiniu ECBS pagrindu, kaip pačios pinigų politikos, yra Maastrichto sutartis su vėlesniais jos pakeitimais bei pridedamaisiais protokolais, kurioje išdėstomi Bendrijos pinigų politikos tikslai, principai bei institucinė struktūra, pagrįsta ECBS ir jos vadovaujančia institucija – ECB. Konstitucinė sutartis nenumato jokių institucinių ES pinigų politikos pakeitimų, tad galutinio jos ratifikavimo atveju toliau liktų veikti dar Maastrichte numatytas ECBS mechanizmas ir juo pagrįstas pinigų politikos formavimas bei įgyvendinimas, tuo labiau, kad ECBS ir ECB statusas be pakeitimų tampa ir Konstitucinės sutarties pridedamuoju protokolu.

ECBS yra labiau politinė, nei teisinė sąvoka. Ja ES teisės aktų kūrėjai puikiai išreiškė integracinį pinigų sąjungos charakterį, kartu reiškiantį ir bendrą Sąjungos narių pinigų politikos formavimą ir įgyvendinimą, tačiau *de jure* ECBS neturi teisinio subjektiškumo²⁵: būtent ją sudarančios institucijos – ECB ir nacionaliniai centriniai bankai – yra ES ir atitinkamų valstybių narių teisės subjektai, savo kompetencijos ribose galintys įgyti teises ir pareigas ir tapti ES finansinių-teisinių santykių dalyviais. Taigi, siekiant išaiškinti centrinio Bendrijos pinigų

²⁴ Bronkhorst H. General Introduction to the Provisions of the EC-Treaty and of Secondary Legislation Concerning the EMU and the Euro // The Euro and European Integration (dir. by J. V. Louis, H. Bronkhorst). - Brussels: PIE Lang, 1999. P. 51.

²⁵ Lastra R. M. The Division of Responsibilities between the European Central Bank and the National Central Banks within the European System of Central Banks // The Euro and European Integration (dir. by J. V. Louis, H. Bronkhorst). - Brussels: PIE Lang, 1999. P. 201.

politikos administravimo mechanizmo principus, reikia išanalizuoti ECB ir nacionalinių centrinių bankų statusą, jų veiklos pobūdį bei principus.

ES pinigų politikos ir kartu ECBS skiriamieji požymiai, lemiantys jos formavimo bei įgyvendinimo pobūdį, yra pinigų politikos centralizacija bei ECB ir visos sistemos nepriklausomumas, vykdamas priskirtas funkcijas ir tokiu būdu įgyvendinant esminius pinigų politikos bei bendruosius ES siekius ir tikslus.

Bendraja prasme, pinigų politikos koncepcija suponuoja „nedalomumo“ idėją, reiškiančią, jog valstybės pinigų politika yra formuojama ir vykdoma centralizuotai, specialiai įsteigtos institucijos²⁶. Taigi, ES pinigų politika, sukurta perkeliant pinigų sąjungos valstybių narių nacionalines pinigų politikas į viršnacionalinį Bendrijos lygį, bendru susitarimu, siekiant stabilaus šios politikos administravimo bei sklandaus tikslų užtikrinimo, taip pat buvo centralizuota ir priskirta ECBS, kurios veiklai vadovauja ir ją koordinuoja ECB.

ECB yra centrinė pinigų sąjungos institucija, kurios užduotis yra ES pinigų politikos formavimas, jos įgyvendinimo, o tuo pačiu ir nacionalinių centrinių bankų veiklos, koordinavimas, tuo būdu užtikrinant esminį Bendrijos pinigų politikos tikslą – palaikyti kainų stabilumą. Maastrichto sutartimi įsteigtas ECB pasižymi ypatingu specializuotos ir jai priskirtoje srityje nepriklausomai veikiančios institucijos statusu, taigi ECB buvo suformuotas su vidine sprendimų priėmimo institucijų struktūra ir nepriklausomumo nuo politinės įtakos garantijomis. ECB, kaip ES centrinio banko, organizacija atitinka pinigų politikos specifiką, t.y. viešosios politikos vykdymą per finansų rinkos mechanizmus²⁷.

Pats centralizuotos Bendrijos pinigų politikos principas reikalauja, jog sprendimų priėmimas pinigų politikos srityje būtų sukoncentruotas tam tikrame ECB vidaus valdymo lygyje. Taigi, Bendrijos teisė įtvirtino pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo principus atitinkančią vidinę ECB struktūrą, per kurią Bankas įgyvendina savo išimtinę sprendimų pinigų politikos srityje priėmimo teisę²⁸, ir kurią sudaro valdytojų taryba, valdyba bei bendroji taryba.

Valdytojų tarybai, suformuojamai iš valdybos narių ir euro zonos valstybių nacionalinių centrinių bankų valdytojų, yra suteikta kompetencija patvirtinti Bendrijos pinigų politikos gaires bei priimti reikiamus sprendimus, užtikrinant ECBS priskirtų funkcijų vykdymą. Tokiu būdu, valdytojų taryba bendraja prasme yra atsakinga už ES pinigų politikos formavimą. Tuo tarpu valdyba, sudaryta iš Banko prezidento, jo pavaduotojo bei dar keturių narių, yra atsakinga už valdytojų tarybos patvirtintos Bendrijos pinigų politikos įgyvendinimą, vykdamas valdytojų tarybos jai priskirtus uždavinius bei koordinuojant nacionalinių centrinių bankų veiklą. Pagal

²⁶ Pelkmans J. *European Integration: Methods and Economic Analysis* (2nd edition). – Harlow: Pearson Education Ltd., 2001. P.361.

²⁷ Scheller H. K. *The European Central Bank: History, Role and Functions*. – Frankfurt am Main: European Central Bank, 2004. P. 43.

²⁸ Hix S. *Op. cit.* P. 298; Wessels W., Linsenmann I. *Op. cit.* P. 56.

tokį ECB vidaus kompetencijos pasiskirstymą, atrodytų, jog valdyba tėra valdytojų tarybos sprendimus įgyvendinanti institucija, tačiau pats aktyvios valdybos veiklos, įgyvendinant pinigų politiką, koordinuojant nacionalinių centrinių bankų veiklą ir tuo būdu susiduriant su šios politikos srities aktualijomis, pobūdis lemia strategiškai reikšmingą valdybos įtraukimą ir į patį sprendimų priėmimo procesą²⁹.

Be to, būtina pažymėti, jog EB sutartis bei Banko statutas įtvirtino principą, jog ECBS yra administruojama dviejų sprendimų priėmimo institucijų – valdytojų tarybos ir valdybos. Tuo tarpu detalizuojant jų kompetencijas ir paskirstant vaidmenis Bendrijos pinigų politikos srityje, kuomet lemiamas sprendimų priėmimo vaidmuo tenka valdytojų tarybai, o šių sprendimų įgyvendinimo – valdybai, ES teisė įtvirtino pasauliniu mastu priimtą sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo atskyrimo principą³⁰. Tačiau tuo pačiu būtina pažymėti, jog toks atskyrimas yra būdingas išimtinai ECB vidinei struktūrai, tuo tarpu ECBS mechanizme Bankas dalyvauja kaip vieninga institucija, atsakinga už jam suteiktų pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo funkcijų vykdymą. Tokiu būdu, vidinė ECB struktūra, siekiant Banko veiklos optimizavimo, paremta decentralizacijos principu, kita vertus ECBS veikimas, kuomet sprendimų priėmimas yra išimtinė ECB teisė, grindžiamas jau minėtu pinigų politikos centralizacijos principu.

Kalbant apie ECB vidines institucijas reikia paminėti ir bendrąją tarybą, kurią sudaro Banko pirmininkas, jo pavaduotojas bei visų ES valstybių narių centrinių bankų valdytojai. Bendroji taryba vykdo tam tikras funkcijas, susijusias su neprisijungusių prie pinigų sąjungos valstybių narių pinigų politika, taip pat koordinuoja valstybių narių, besirengiančių prisijungti prie pinigų sąjungos, veiksmus, tačiau jos vaidmuo bendrosios pinigų politikos srityje yra minimalus ir apsiriboja patariamąja bei konsultacine veikla.

Kitas ypatingai svarbus Bendrijos pinigų politikos faktorius yra ECBS nepriklausomumas. Siekiant efektyvaus, objektyvaus bei nešališko pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo, ES teisė numato, jog ECB ir nacionaliniai centriniai bankai savo veiklą vykdo nepriklausomai, tai yra, privalo vadovautis tik teisės aktų priskirtais reikalavimais bei nurodymais, atsiribojant nuo bet kokios Bendrijos ar nacionalinių institucijų įtakos, o kita vertus, šios institucijos privalo susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, galinčių pažeisti ECB ar nacionalinių centrinių bankų nepriklausomumą³¹.

ECB nepriklausomumas apima tikslo, institucinį, asmeninį, funkcinį bei finansinį nepriklausomumą. Būtina pažymėti, jog analogiški reikalavimai keliami ir nacionaliniams

²⁹ De Grauwe P. Challenges for Monetary Policy in Euroland // Integration in an Expanding European Union: Reassessing the Fundamentals (ed. by J. H. H. Weiler, I. Begg, J. Peterson). – Oxford: Blackwell Publ., 2003. P. 223; McNamara K. R. Managing the Euro... Op. cit. P. 171-173.

³⁰ Zilioli C., Selmayr M. The Law of the European Central Bank. – Oxford, Portland: Hart Publ., 2001. P. 67-68.

³¹ Smits R. Central Bank Independence and Accountability in the Light of EMU // International Monetary Law: Issues for the New Millennium (ed. by M. Giovanoli). – Oxford: Oxford University Press., 2000. P. 252-254.

centriniais bankams tiek Bendrijos, tiek ir nacionalinės teisės normomis, ir šie reikalavimai privalo būti užtikrinti valstybei narei jungiantis prie pinigų sąjungos.

Tikslo nepriklausomumas reiškia, jog politinės institucijos negali daryti jokios tiesioginės įtakos bendrosios pinigų politikos tikslams. O būtent, kainų stabilumas turi būti pirminis ir esminis ECBS tikslas³². Šiuo principu įtvirtinamos ne vien ECB ir nacionalinių centrinių bankų nepriklausomumo garantijos, bet taip pat užtikrinama jau minėta pinigų politikos formavimo centralizacija ECBS mechanizme.

Būtina dar kartą pažymėti, jog Bendrijos pinigų politika yra išskirtinė politikos sritis, iš esmės išimtinai sutelkta specialiosios institucijos – ECB ir jo koordinuojamos ECBS rankose, tokiu būdu užtikrinant pinigų politikos nepriklausomumą nuo, tiesiogine šios sąvokos prasme, politinės ES ar valstybių narių valdžios. Toks pinigų politikos išskirtinumas savaime reikalauja ją administruojančių institucijų nepriklausomumo. Šis nepriklausomumo aspektas, susijęs su atskiru pinigų politikos institucijų teisiniu subjektiškumu, vadinamas instituciniu nepriklausomumu. Neabejotina, jog savarankiškas centrinio banko teisinis identitetas leidžia aiškiai atriboti politinės valdžios ir pinigų politikos tikslus įgyvendinančių institucijų veiklos kryptis³³.

Asmeninis nepriklausomumas yra susijęs ne tiek su pačia ECB ir nacionalinių centrinių bankų instituciniu pobūdžiu, kiek su jų tarnautojų nepriklausomumu nuo politinės įtakos. Tai užtikrinama centrinių bankų valdybos narių skyrimo tvarka, vadovaujantis jų profesinio patikimumo kriterijais, pakankamai ilgu kadencijos terminu bei draudimu politinėms institucijoms nušalinti juos nuo pareigų prieš pasibaigiant kadencijai³⁴. Šiuo atveju taip pat būtina pabrėžti, jog nepaisant ES valstybių narių intereso, jos turi užtikrinti nacionalinių bankų valdybų narių nepriklausomumo garantijas ir tuo pačiu jų nešališką atstovavimą ECB vidinėse institucijose.

Funkcinis centrinių bankų nepriklausomumas yra užtikrinamas aukščiausiai aptarta vidine centrinio banko struktūra, leidžiančia savo kompetencijos ribose savarankiškai priimti sprendimus. Pažymėtina, jog vienintele šios taisyklės išimtimi yra EB sutarties reikalavimas, kad ECBS savo veiklą derintų su atviros rinkos, pagrįstos laisva konkurencija bei efektyviu išteklių paskirstymu, principu. Bet kokia kita įtaka ECBS sprendimams negalima.

Galiausiai, ECBS finansavimas yra visiškai nepriklausomas nuo Bendrijos biudžeto. ECB pajamas sudaro nacionalinių centrinių bankų įnašas į Banko kapitalą bei pervesti užsienio valiutos rezervai, o taip pat pajamos už atliktas operacijas, tuo būdu užtikrinant finansinį ECBS

³² Bofinger P. *Monetary Policy: Goals, Institutions, Strategies and Instruments*. – Oxford: Oxford University Press, 2001. P. 210-211; Bruni F. *The Independence of the ECB and its Political and Democratic Accountability // // The Euro and European Integration* (dir. by J. V. Louis, H. Bronkhorst). - Brussels: PIE Lang, 1999. P. 184.

³³ Smits R. *Op. cit.* P. 255.

³⁴ Bofinger P. *Op. cit.* P. 215-216; Bruni F. *Op. cit.* P. 187.

nepriklausomumą³⁵. Šis nepriklausomumo aspektas užtikrina, jog ECBS veikla bei sprendimų priėmimas nebūtų priklausomi nuo politinės įtakos skirstant metinį Bendrijos biudžetą.

Apžvelgus ECBS nepriklausomumo principą ir išanalizavus jo faktorius, galima būtų prieiti prie pagrįstos išvados, jog bendroji pinigų politika yra ne tik centralizuota ECB ir jo koordinuojamos ECBS lygyje, bet taip pat ji yra apsaugota nuo bet kokios pašalinės intervencijos ar poveikio. Tačiau vis dėlto nepriklausomumo principas nėra absoliutus. Be jokios abejonės, nepriklausomumas absoliučiaja prasme reikštų ir bet kokios neformalios įtakos pinigų politikos formavimo bei įgyvendinimo draudimą ir tuo atveju euro zonos valstybės liktų visiškai pašalintos iš bendrosios pinigų politikos sistemos, tačiau reali valstybių narių įtaka yra galima ir plačiai naudojama Bendrijos pinigų politikos procesuose, tačiau tai bus analizuojama vėliau. Tuo tarpu svarbu yra aptarti ir bendrąsias ECB nepriklausomumo principo išimtis.

ECB bei ECBS neretai susilaukia itin griežtos kritikos dėl pernelyg nepamatuoto pinigų politikos procesų centralizacijos, stabdžių ir atsvarų sistemos neišbaigtumo bei veiklos demokratiškumo trūkumo³⁶. Be jokios abejonės, yra svarbu užtikrinti ECB ir ECBS patikimumą ir objektyvų bei nešališką pinigų politikos formavimą bei įgyvendinimą, tačiau tuo pačiu ECB veikla susiduria su tam tikru patikimumo, veiklos skaidrumo bei reputacijos Bendrijoje iššūkiais³⁷. Todėl neišvengiamai ir ECBS funkcionavimas turi būti susaistytas tam tikrų ribojimų bei priežiūros mechanizmų, o būtent – nepriklausomumo principo ribojimo ir atskaitomybės principo taikymo.

Pirmuoju aspektu reikėtų pažymėti, jog euro zonos valstybių interesai, ryšium su ECB nepriklausomumu, skiriasi, todėl skiriasi ir požiūris į reikiamą nepriklausomumo laipsnį. Vis tik, nuolatos vykstančioms diskusijoms suteikė Europos Teisingumo Teismas taip vadinamoje OLAF byloje³⁸ išaiškinęs, jog ECB „nėra absoliučiai savarankiškas ir yra integrali Bendrijos sistemos dalis“. Tokiu būdu, Teismas susiaurino iš pažiūros itin plačią ECB nepriklausomumo principo apimtį, o kita vertus įteisino politinių Bendrijos institucijų įtakos ECB galimybę, kiek tai susiję su bendraisiais ES tikslais ir siekiais.

Kita vertus, ECB nepriklausomumas būtinai suponuoja ir priešingo atskaitomybės principo poreikį³⁹. Atskaitomybė reiškia politinių ES institucijų vykdomą ECBS veiklos priežiūrą ir įgyvendinama per politinėms institucijoms suteiktą konsultacinių ir tam tikrais

³⁵ Arnall A., Dashwood A., Ross M., Wyatt D. *European Union Law* (4th edition). – London: Sweet & Maxwell, 2000. P. 534-535; Smits R. *Op. cit.* P. 258.

³⁶ Verdun A. *Economic and Monetary Union // European Union Politics* (ed. by M. Cini). – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 326-327; Zilioli C., Selmayr M. *Op. cit.* P. 47.

³⁷ Hix S. *Op. cit.* P. 298; McNamara K. R. *Where Do Rules Come From? The Creation of the European Central Bank // The Institutionalization of Europe* (ed. by A. S. Sweet, W. Sandholtz, N. Fligstein). – Oxford: Oxford University Press, 2001. P. 170.

³⁸ Case 11/00, *Commission of the European Communities v European Investment Bank* (2003) ECR 213.

³⁹ Hix S. *Op. cit.* P. 295.

atvejais, nepažeidžiant privalomos nepriklausomumo principo apimties, politinių intervencinių priemonių, taip pat ECB pareiga teikti atitinkamoms Bendrijos institucijoms savo veiklos ataskaitas⁴⁰.

Atsižvelgiant į pinigų politikos svarbą Bendrijos gyvavime, yra natūralu, jog ECB turi saistyti tam tikri atsakomybės ir atskaitomybės principai, paliekant funkcionalų nepriklausomumą nuo aktyvios politinių institucijų įtakos ir galimo interesų diktavimo pinigų politikos procesuose. Tačiau, nors ECB neginčijamai yra centrine ES pinigų politikos institucija ir tuo pačiu ECBS varikliu, reikia sutikti su kritikais, kad jėgų pasiskirstymas pinigų politikos formavime, įgyvendinime bei jo kontrolėje neretai yra neaiškus arba nesuderinamas.

Esant aiškiam ECB dominavimui pinigų politikos procesuose natūraliai kyla klausimas dėl nacionalinių centrinių bankų vaidmens. Nacionalinių centrinių bankų statusas ECBS mechanizme yra dvejopas: viena vertus jie veikia kaip ECB politikos vykdytojai, kita vertus – kaip nacionalinės institucijos⁴¹. Tokiu būdu, nacionaliniai centriniai bankai dalyvauja abiejuose Bendrijos pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo lygiuose – ES ir nacionaliniame.

Kai kurie ekonominės ir pinigų sąjungos tyrinėtojai yra linkę manyti, jog net ir integruodamiesi į ECBS nacionaliniai centriniai bankai išlaiko savo nacionalinės institucijos pobūdį, o pati ECBS sistema yra grynai „federacinio“ pobūdžio, tad, pagal tradicinę federacinę sistemą, federacijos subjektai, šiuo atveju nacionaliniai centriniai bankai, išlaiko savo autonomiją⁴². Tuo tarpu Europos Teisingumo Teismas Krohn byloje⁴³ suformavo taip vadinamą „funkcinio atskyrimo“ doktriną, reiškiančią, jog institucijai tapus aukštesnio institucinio lygio dalimi, tai yra grynai nacionalinei institucijai ėmus veikti viršnacionalinėje institucinėje sistemoje, ji tampa „integralia“ tokios sistemos dalimi ir vykdo tik šios sistemos funkcijas bei uždavinius. Tokiu būdu, nacionaliniai centriniai bankai, tapę ECBS dalimi, praranda savo kaip nacionalinės institucijos identitetą (žr. 3 schemą, 58 psl).

Galiausiai ir pats viršnacionalinis pinigų politikos pobūdis bei ECB teisė koordinuoti nacionalinių centrinių bankų veiklą ir nacionaliniame lygmenyje lemia tai, kad euro zonos valstybių nacionaliniai centriniai bankai yra transformuojami iš nacionalinių į Bendrijos institucijas⁴⁴.

Būtina pažymėti ir tai, kad aukščiau išdėstyti teiginiai liečia ne visų ES valstybių narių centrinius bankus. ECBS apima tiek euro zonos, t.y. prisijungusių prie pinigų sąjungos, tiek ir kitų ES narių, susilaikančių nuo prisijungimo prie euro zonos ar besiruošiančių prisijungti, valstybių centrinius bankus. Be to, visų ES valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai

⁴⁰ Arnall A. and others. Op. cit. P. 535.

⁴¹ Lastra R. M. Op. cit. P. 201.

⁴² Zilioli C., Selmayr M. Op. cit. P. 73-74.

⁴³ Case 175/84, Krohn & Co. Import-Export GmbH & Co. KG v. Commission [1986] ECR 753.

⁴⁴ Zilioli C., Selmayr M. Op. cit. P. 79.

dalyvauja vieno ar kito lygio ECB vidinių institucijų veikloje. Bet tik euro zonos valstybių centriniai bankai dalyvauja vykdant svarbiausią ECBS funkciją – formuojant ir įgyvendinant ES pinigų politiką⁴⁵, kai tuo tarpu likusieji nacionaliniai centriniai bankai pasilieka prie suverenios nacionalinės pinigų politikos. Taigi, galima prieiti prie išvados, kad būtent valstybės narės dalyvavimas pinigų sąjungoje, lemia aktyvų nacionalinių centrinių bankų įsiliejimą į Bendrijos pinigų politikos procesus.

Be to, Bendrijos teisė numato decentralizuotą pinigų politikos vykdymą, perkeltą į nacionalinių bankų lygmenį⁴⁶, tačiau ir šioje srityje decentralizacija yra pakankamai ribota, kadangi, kaip jau minėta, ECB Valdyba yra tiesiogiai įpareigota koordinuoti pinigų politikos įgyvendinimą, tad nacionaliniai centriniai bankai veikia griežtai pagal ECB rekomendacijas bei instrukcijas ir užtikrina ne nacionalinius, bet ES interesus, būdami integralia jos institucinės sistemos dalimi.

Tokiu būdu, Bendrijos teisė įtvirtina mišraus pobūdžio pinigų politikos administravimo sistemą, turinčią ir griežtai centralizuoto ir federacinio modelio požymių. Tačiau, nors ir plačiai kritikuojama bei vis dar pasižyminti tam tikrais neaiškumais, tokia sistema iš esmės atitinka tiek specifinius pačios pinigų politikos poreikius, tiek ir politinę visos Bendrijos įvairovę⁴⁷, tuo pačiu aktyviai į Bendrijos pinigų politikos procesus įtraukiant ir nacionalinius centrinius bankus.

Apibendrinant plačiai aptartą ECBS struktūrą, sistemą ir funkcionavimo principus, galima teigti, jog Bendrijos teisė įdiegė aktualius poreikius atitinkančią, autonomišką bei nepriklausomą pinigų politikos institucinę sistemą, užtikrinančią viršnacionalinį pinigų politikos pobūdį, jos formavimą sutelkiant išimtinai Bendrijos lygio institucijoje – ECB, tačiau tuo pačiu, dalinai decentralizuojant pinigų politikos vykdymą, aktyviai įtraukiančią ir nacionalinius centrinius bankus, kurių kompetencijos ribos bus analizuojamos vėliau. Tačiau būtina dar kartą pažymėti, jog ECBS nepriklausomumas nėra absoliutus, įdiegti atskaitomybės mechanizmai tam tikra prasme lemia bent minimalią politinę įtaką Sistemos funkcionavimui⁴⁸. Tokiu būdu, prieš pradėdant analizuoti valstybių narių veiklos pinigų politikos procesuose ribas, būtina aptarti ir politinių Bendrijos institucijų kompetenciją pinigų politikos srityje ir galimą poveikį centralizuoto pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo mechanizmo – ECBS – funkcionavimui.

⁴⁵ Lastra R. M. Op. cit. P. 202; Scheller H. K. Op. cit. P. 44-45.

⁴⁶ Arnall A. and others. Op. cit. P. 534; Pelkmans J. Op. cit. P. 361.

⁴⁷ Bronkhorst H. Op. cit. P. 47.

⁴⁸ Hix S. Op. cit. P. 306.

2.1.2. Politinių Europos Sąjungos institucijų vaidmuo pinigų politikos procesuose

Bendrijos pinigų politika yra neatskiriama ES ekonominės ir finansų politikos dalimi, todėl, net ir esant išskirtiniam bendrosios politikos pobūdžiui bei suformuotai unikaliai centrinei institucinei sistemai, negalima atmesti ne tik politinio intereso, nukreipto į pinigų politiką, bet taip pat ir realaus tokio intereso poveikio. Politinėms ES institucijoms suteikta kompetencija pinigų politikos srityje yra labai fragmentuota ir iš tiesų minimali, tačiau kaip pastebi kai kurie ekonominės ir pinigų sąjungos tyrinėtojai, būtent jau minėti pinigų politikos administravimo sistemos trūkumai, jos neišbaigtumas, lemia netgi savotišką politinių institucijų konkurenciją, siekiant įtakos pinigų politikos procesams⁴⁹, o tuo pačiu ir didina politinio intereso įtaką *de jure* nepriklausomam pinigų politikos formavimui ir įgyvendinimui.

Bendrijos teisė tam tikrus, daugiau ar mažiau reikšmingus, įgaliojimus suteikė šioms politinėms ES institucijoms Europos viršūnių tarybai, ES Tarybai, Europos Komisijai, Europos Parlamentui, o taip pat Ekonomikos ir finansų bei Ekonominės politikos komitetams (žr. 2 schemą, 57 psl.).

Europos viršūnių taryba, suformuota iš faktinių valstybių narių vadovų, sprendžia, kurios valstybės narės gali tapti pinigų sąjungos narėmis⁵⁰, t.y. prisijungti prie euro zonos ir įgyti galimybę visomis teisėmis dalyvauti Bendrijos pinigų politikos formavimo bei įgyvendinimo procesuose. Viršūnių taryba šiuo atveju sprendžia valstybės narės pasirengimą perleisti nacionalinę pinigų politiką Bendrijai ir tapti visateise pinigų sąjungos nare. Esminiais valstybių pasirengimo kriterijais yra Maastrichto sutartyje išdėstyti ekonominiai ir finansiniai reikalavimai, vadinami Maastrichto kriterijais. Taigi, Viršūnių taryba yra ta institucija, kuri atveria kelią tolesnei valiutinei integracijai.

Be to, pažymėtina, jog ypatinga pinigų politikos svarba lemia vis didėjantį Viršūnių tarybos vaidmenį priimant politinius pinigų politikos srities sprendimus, o tai iš tiesų didina šios politikos srities gairių formavimo pačiu aukščiausiu lygiu neformalumą ir tam tikrų valstybinių „koalicijų“ galimybę⁵¹, kadangi Bendrijos teisė Viršūnių tarybai suteikia tik rekomendacinę teisę, pagal kurią jau ES Taryba priima politinius sprendimus, tuo labiau, kad ES Tarybos veiklai yra numatyti kur kas griežtesni reikalavimai, tame tarpe ir veiklos skaidrumui.

ES Taryba pinigų politikos srityje veikia dvejomis formomis: kaip Ekonomikos ir finansų reikalų taryba (toliau – Ecofin taryba) ir kaip Euro grupės (arba Euro 12) taryba.

⁴⁹ Mak J. Informality as an Asset? The Case of EMU // Informal Governance in the European Union (ed. by Th. Christiansen, S. Piattoni). – Cheltenham: Edward Elgar Publ. Lim., 2003. P. 189-190.

⁵⁰ Chang M. Economic and Monetary Union // European Union Enlargement (ed. by N. Nugent). – Houndmills: Palgrave Macmillan, 2004. P. 186-187.

⁵¹ Mak. J. Op. cit. P. 195.

Ecofin taryba, kurią sudaro visų valstybių narių finansų ir ekonomikos ministrai, yra atsakinga už Bendrijos makroekonominės politikos gairių nustatymą, o tuo pačiu turi ir ekonominės ir pinigų sąjungos srities įgalinimų, pavyzdžiui, teisę taikyti atitinkamas priemones euro zonos valstybėms turinčioms nekontroliuojamą biudžeto deficitą, o taip pat turi galutinio sprendimo teisę dėl dalyvavimo tam tikrose užsienio valiutos rinkose, įgalinimą sudaryti valiutinius susitarimus su trečiosiomis valstybėmis bei nustatyti ES poziciją tarptautiniuose santykiuose Ekonominės ir pinigų sąjungos srityje⁵². Taigi, pagrindinis Ecofin tarybos įgaliojimas pinigų politikos srityje yra euro strategijos suformavimas ir aukščiausio lygio politinių sprendimų priėmimas⁵³.

Euro grupės tarybą suformuoja euro zonos valstybių finansų ir ekonomikos ministrai. Euro grupės vaidmuo nėra aiškiai apibrėžtas ir Pinigų sąjungos skeptikai, pavyzdžiui britai, nuogaustauja, jog ši Taryba gali tapti tam tikru „paruošiamuoju“ susitikimu prieš Ecofin tarybą, taip ignoruojant kitų valstybių narių ekonominius bei finansinius interesus. Tačiau faktiškai Euro grupė tampa tam tikra bendrų išimtinai euro zonos reikalų, susijusių su bendra valiuta, sprendimo institucija⁵⁴. Tačiau kita vertus pastebimas ir augantis Euro grupės, kuri nėra ES „institucija“ tikrąja to žodžio prasme ir jos veikla *de jure* yra neformali, vaidmuo iš tiesų perimantis tam tikras Ecofin tarybos funkcijas⁵⁵. Be to, Konstitucinė sutartis atskiru protokolu numato neformalių euro zonos valstybių ministrų susitikimų galimybę, tad tokiu atveju realus Euro grupės vaidmuo išaugtų dar labiau.

Europos Komisija yra atsakinga už valstybių narių raportų dėl vidaus ekonominės būklės monitoringą ir administravimą, o taip pat už ekonominės ir pinigų sąjungos įsipareigojimų vykdymo valstybėse narėse stebėseną ir Tarybos informavimą pažeidimo atvejais – Komisijos kaip „Sutarčių sergėtojos“ vaidmuo. Tai pat reikėtų pažymėti, jog tam tikri Bendrijos pinigų politikos sprendimai priimami pagal tradicinį Komisijos ir Tarybos bendradarbiavimo mechanizmą, o tai ypač būdinga sprendimams dėl užsienio valiutos operacijų. Be to negalima pamiršti ir Komisijos teisėkūros iniciatorės vaidmens⁵⁶.

Europos Parlamentas nepasizymi svarbesniais įgalinimais pinigų politikos srityje, tačiau jo konsultacinės ir priežiūros rolės ignoruoti negalima. Steigiamosiose sutartyse yra numatyti tam tikri klausimai, dėl kurių privalu konsultuotis su Parlamentu ir gauti jo pritarimą, tai, pavyzdžiui, apima tvarkos, pagal kurią valstybės narės pateikia savas euro monetas, nustatymą, susitarimus dėl valiutų kursų tarp euro ir ne ES valiutų, bet kokius ECB statuto pakeitimus ir Banko galių praplėtimą finansinių institucijų priežiūros srityje. Taip pat su Parlamentu privalu

⁵² Hix S. Op. cit. 1999. P. 285; Nugent N. Op. cit. P. 272.

⁵³ Mak J. Op. cit. P. 191.

⁵⁴ Nugent N. Op. cit. P. 272.

⁵⁵ Mak J. Op. cit. P. 194.

⁵⁶ Bronkhorst H. Op. cit. P. 61; Nugent N. Op. cit. P. 273.

konsultuotis skiriant ECB Pirmininką ir kitus Banko valdybos narius, Parlamente aptariami metinės ECB ataskaitos ir kiti pranešimai, o Komisija ir Taryba turi pranešti Parlamentui apie visus svarbiausius sprendimus ir programas bendros ekonominės politikos srityje⁵⁷.

Ekonomikos ir finansų bei Ekonominės politikos komitetai savo ruožtu yra grynai konsultacinę bei tiriamąją veiklą vykdančios institucijos. Be pareigos pateikti Tarybai ar Komisijai nuomonę tam tikrais ekonominės ir pinigų sąjungos klausimais, jie taip pat analizuoja ekonominę bei finansinę valstybių narių ir Bendrijos būklę, atlieka parengiamuosius darbus Tarybos posėdžiams bei atlieka kitas pavestas užduotis⁵⁸.

Taigi, lemiamas politinių ES institucijų vaidmuo pasireiškia priimant aukščiausio politinio lygio sprendimus, formuojant pinigų politikos strategiją bei stebint jos įgyvendinimą per ECBS. Tačiau reikia sutikti su teiginiu, jog nepilnai išplėtotas tokios kompetencijos paskirstymas tarp politinių ES institucijų lemia politinių sprendimų „uždarumą, neformalumą ir elitizaciją“⁵⁹, kas sudaro sąlygas įvairių interesų grupių formavimui ir neaiškioms pinigų politikos strategijos įtakoms. Būtent šiuo aspektu, tai yra, pateikiant Bendrijos pinigų politikos gaires, politinės institucijos, vedamos tam tikrų, o dažniausiai – nacionalinių, interesų, gali daryti poveikį ECBS vykdomiems ir koordinuojamiems pinigų politikos procesams.

Tokiu būdu, aptarus aukščiausiųjų bei pagalbinių ES institucijų vaidmenį pinigų politikos srityje, galima prieiti prie visiškai pagrįstos išvados, jog kitų institucijų veikla yra gana fragmentiška, labiau susijusi su atskirais pinigų politikos elementais ar bendrųjų Bendrijos politikos gairių nustatymu, nei su pinigų politika kaip sistema. Be to, ji yra labiau paremta tam tikrais politiniais interesais, nei bendrųjų tikslų siekimu. Be abejo, būtina pažymėti aukščiausiųjų institucijų vaidmenį tarptautiniuose ES santykiuose ir jų svarbą, kiek tai liečia pinigų politikos klausimus. Taip pat ypač reikšminga yra platūs konsultacinės ir priežiūros veiklos įgalinimai, tokiu būdu derinant ECBS veiklos nepriklausomumo ir atskaitingumo principus. Tačiau, neabejotinai, sistemingas, objektyvus ir nešališkas Bendrijos pinigų politikos formavimas bei įgyvendinimas yra specifinė ECBS kompetencija, nepriklausoma tiek nuo nacionalinės, tiek ir nuo Bendrijos politinių interesų.

Taigi, aptarus ES pinigų politikos institucinę sąrangą, išanalizavus institucijų kompetencijos ribas pinigų politikos srityje, toliau būtina išsiaiškinti valstybių euro zonos narių aktyvios veiklos galimybes pinigų politikos procesuose ir tokios veiklos ribas.

⁵⁷ European Parliament Fact Sheets: The institutions of economic and monetary union. http://www.europarl.eu.int/factsheets/5_4_0_en.htm (prisijungimo laikas 2005-04-12).

⁵⁸ Bronkhorst H. Op. cit. P. 61.

⁵⁹ Mak J. Op. cit. P. 189-190.

2.2. EURO ZONOS VALSTYBIŲ KOMPETENCIJA PINIGŲ POLITIKOS SRITYJE

2.2.1. Kompetencijos padalijimas Europos Sąjungoje: bendrieji principai ir pinigų politika

Pasirašydamos Steigiamąsias sutartis valstybės narės santykiuose su Bendrija įsipareigojo laikytis esminių – lojalumo ir subsidiarumo – principų. Lojalumo principas, įtvirtintas EB Sutarties 10 str. (*ex 5 str.*), nustato valstybės narės pareigą veikti sutinkamai su Bendrijos tikslais, padėti juos įgyvendinti bei susilaikyti nuo veiksmų, trukdančių jų pasiekimui. Tuo tarpu solidarumo principas, įtvirtintas Sutarties 5 str. (*ex 3b str.*), nurodo, kad atitinkamas klausimas nagrinėjamas tuo lygiu – nacionaliniu ar Bendrijos, kuriuo gali būti geriausiai pasiektas.

Plečiantis integraciniams procesams bei ES kompetencijai apimant vis naujas sritis, kilo būtinybė daugeliu aspektų atriboti ES ir valstybių narių kompetenciją, kuri itin dažnai tampa ginčų, sprendžiamų Europos teisingumo teisme, objektu. Pačia bendriausia prasme šį atribojimą įtvirtina Maastrichto sutarties Protokolas dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo, nustatęs, jog kompetencija tarp valstybių narių padalijama vadovaujantis jau minėtu subsidiarumo ir proporcingumo, reiškiančio priemonių tinkamumą (proporcingumą) siekiamiems tikslams. Tačiau didžiąja dalimi realias Bendrijos ir valstybių narių kompetencijos ribas atskleidžia būtent Europos teisingumo teismo (toliau – ETT) išaiškinimai.

Pagal tradicinę valstybės gyvavimo sampratą, suverenitetas yra būtinoji valstybės funkcionavimo sąlyga, tuo tarpu Europos Bendrijų, kaip unikalių viršvalstybinių darinių, kūrimas lėmė palaipsnių valstybių narių nacionalinio suvereniteto įvairiose srityse atsisakymą ir jo perkėlimą į viršnacionalinį lygį. ETT vienoje iš ankstyvųjų Van Gend en Loos byloje nurodė, kad „Bendrija nustato naują tarptautinę teisinę sistemą, kurios naudai valstybės apribojo savo suverenias teises“⁶⁰. Tuo tarpu vėlesnėje Costa v. Enel byloje Teismas patvirtino Bendrijos įgaliojimų kilmę, teigdamas, jog Bendrija įgijo „realius įgaliojimus, kylančius dėl suvereniteto apribojimo ar valstybių narių įgaliojimų perleidimo Bendrijai“⁶¹. Taigi, sulig naujais EB sutarties pakeitimais plečiantis Bendrijos veikimo mastui, Teismo praktika, o taip pat ir ES teisės doktrina, ėmė skirti šias kompetencijos rūšis, kurios taip pat nurodomos ir Konstitucinėje sutartyje: išimtinę Bendrijos, bendrąją, papildomąją ir išimtinę valstybių narių kompetenciją. Koks kompetencijos pobūdis taikomas konkrečioje srityje, nurodo EB sutarties normos arba, jų nesant, išaiškina Teisingumo teismas, vadovaudamasis „ne tik Sutarties nuostatomis, bet ir visa jų sistema“⁶².

⁶⁰ Case 26/62, Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen (1963) ECR 1.

⁶¹ Case 6/64, Costa v. ENEL (1964) ECR 585.

⁶² Case 22/70, Commission v. Council (ERTA) (1971) ECR 263.

Išimtinė kompetencija reiškia, jog tam tikroje srityje atitinkamai tik Bendrija ar tik valstybės narės yra kompetentingos priimti sprendimus. ETT yra ne kartą nurodęs, jog Bendrija įgijo išimtinę kompetenciją tose srityse, kuriose Sutarties nuostatose yra aiškiai suformuluotas, arba iš tokių nuostatų turinio galima nustatyti, kad jose numatytas visiškas ir besąlygiškas įgaliojimų perleidimas Bendrijai, kartu uždraudžiant bet kokius vienašalius valstybių narių veiksmus⁶³. Vėlesnėje savo praktikoje Teismas plačiai išnagrino daugelį išimtinėi Bendrijos kompetencijai priklausančių politikos sričių.

Bendroji kompetencija yra pagrįsta lygiaverčiu ES ir valstybių narių bendradarbiavimu, aktyviai taikant subsidiarumo principą, siekiant įgyvendinti tam tikras politines priemones. Bendrosios kompetencijos sričių valstybės narės neperduoda Bendrijai, bet pastaroji šiose srityse gali turėti tam tikrus įgaliojimus. Tuo tarpu papildomoji kompetencija pasireiškia Bendrijos koordinaciniais ir papildančiais veiksmais, nukreiptais į valstybių narių kompetencijos sritis.

Kalbant apie pinigų politiką, galima išskirti du jos lygius – nacionalinį ir viršnacionalinį. Nacionalinė pinigų politika yra paremta suverenaus valstybės ekonominės ir finansų politikos formavimu bei įgyvendinimu, tuo tarpu viršnacionalinis lygis, tokio lygio yra ir ES pinigų politika, reiškia nacionalinės pinigų politikos perkėlimą į aukštesnį lygį arba tiesiog nacionalinės pinigų politikos pakeitimą bendrąja tam tikros tarptautinės bendruomenės pinigų politika, o tuo pačiu, vadovaujantis klasikine F. A. Mann pinigų teorija, ir vieno iš klasikinių valstybės suvereniteto elementų praradimą⁶⁴.

Kaip jau minėta analizuojant Bendrijos pinigų politikos koncepciją, pagal savo pobūdį ji yra bendroji ES politika, kuria, vykstat ekonominei bei monetarinei integracijai, valstybės narės pinigų sąjungos dalyvės pakeičia savo nacionalines pinigų politikas arba, kitaip tariant, perkelia jas į aukštesnįjį – Bendrijos lygį.

Taigi, euro zonos valstybės narės netenka savo nacionalinės kompetencijos pinigų politikos srityje ir ES teisės aktų nustatyta tvarka, per institucinę ES sistemą, dalyvauja Bendrijos pinigų politikos formavime bei įgyvendinime. Tokiu būdu, ES pinigų politika yra Bendrijos išimtinė kompetencija, administruojama jau plačiai aptartų institucijų, o tuo tarpu valstybės narės veikia, naudodamosi tik tam tikrais įgalinimais, kuriuos Bendrija joms suteikia vadovaujantis subsidiarumo principu, siekiant funkcionalaus pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo.

Kalbant apie ES ir valstybių narių (konkrečiai – euro zonos valstybių narių, kadangi valstybės neprišijungusios prie pinigų sąjungos išlaiko savo suverenią nacionalinę pinigų politiką ir bendrosios pinigų politikos procesuose nedalyvauja) kompetencijos ribas pinigų politikos srityje reikia analizuoti kokia išimtinės Bendrijos kompetencijos dalis perduodama įgyvendinti

⁶³ Case 6/64, Op. cit.; Case 35/76, *Simmenthal v. Italian Minister for Finance* (1976) ECR 1871.

⁶⁴ Mann F. A. *The Legal Aspects of Money* (6th edition). – Oxford: Oxford University Press, 1992. P. 460.

valstybėms narėms. Šiuo atveju reikia sutikti su kai kurių ekonominės ir pinigų sąjungos tyrinėtojų nuomone, jog literatūroje nusistovėjęs terminas „kompetencijos padalijimas“ (angl. *division of competences*) iš esmės reiškia kompetencijų atskyrimą, kai tuo tarpu ES pinigų politika savo esme yra nedaloma, išimtinė Bendrijos kompetencijos sritimi. Todėl reikėtų kalbėti ne apie Bendrijos ir valstybių narių kompetencijos pinigų politikos srityje „padalijimą“, bet apie jos „paskirstymą“ (angl. *assignment*)⁶⁵.

Remiantis aukščiau pateikta ES pinigų politikos institucinės sąrangos, o ypač ECBS mechanizmo, analize, reikėtų pažymėti, jog bendroji pinigų politika yra unikali ES politikos sistemoje. Šis unikalumas pasižymi tuo, jog skirtingai nei į kitas išimtinės Bendrijos kompetencijos sritis, į pinigų politikos formavimą ir įgyvendinimą aktyviai yra įtraukiamos ir valstybės narės.

Tokiu būdu, siekiant atskleisti esminius kompetencijos pinigų politikos srityje paskirstymo tarp ES ir euro zonos valstybių principus, reikėtų plačiai aptarti valstybių narių veiklos galimybes ECBS mechanizme, taip pat, remiantis ES teise, atskirų pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo funkcijų paskirstymą tarp ES institucijų ir nacionalinių institucijų bei valstybių narių politinio intereso įtakos bendrosios pinigų politikos procesams galimybę.

2.2.2. Euro zonos valstybių veiklos galimybės Europos centrinių bankų sistemoje

Nacionaliniai centriniai bankai yra ECBS mechanizmo dalis, kartu su centrine Sistemos institucija ECB, atsakingi už Bendrijos pinigų politikos tikslų įgyvendinimą ją formuojant ir vykdančią. Nacionalinių centrinių bankų veiklos pobūdis ECBS yra dvejopas: viena vertus, jie veikia kaip ECB agentai, vykdančys pavestas užduotis, kita vertus jie dalinai formuoja vidines ECB institucijas, atsakingas už pinigų politikos formavimą⁶⁶ (žr. 3 schemą, 58 psl).

Išanalizuota ECBS struktūra ir statusas parodė, jog euro zonos valstybių centriniai bankai neteko savo nacionalinės institucijos identiteto ir veikia išimtinai Sistemos rėmuose. Tačiau tai nepaneigia to fakto, kad būtent nacionaliniai centriniai bankai ir jų naujai įgytas „integralios“ Bendrijos pinigų politikos sistemos dalies statusas yra euro zonos valstybių narių galimybė dalyvauti bendrosios pinigų politikos procesuose. Šios galimybių apimties analizę yra tikslinga atlikti išdėstant esmines bei fakultatyviasias ECBS funkcijas ir nacionalinių centrinių bankų kompetencijos ribas jų vykdyme.

Ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimo tikslas, įtvirtintas Maastrichto sutarties 2 str., yra tiesiogiai susietas su pagrindinių ES tikslų įgyvendinimu ir principų užtikrinimu. Tuo tarpu

⁶⁵ Lastra R. M. Op. cit. P. 205.

⁶⁶ Zilioli C., Selmayr M. Op. cit. P. 73-79.

pačios pinigų politikos esminiu siekiu yra kainų stabilumo palaikymas, kurio kryptimi ir yra formuojama bei įgyvendinama Bendrijos pinigų politika ir kuriuo grindžiamas ECB ir nacionalinių centrinių bankų veikla formuojant ir įgyvendinant bendrąją pinigų politiką.

Būtent kainų stabilumo palaikymas tapo pagrindiniu ECBS, kaip Bendrijos pinigų politikos administravimo ašies, tikslu, kuris artimai susijęs su bendrosiomis ES ekonominės politikos kryptimis, atviros rinkos, laisvos konkurencijos principais, o tuo pačiu ir politinės bei valiutinės integracijos bei socialinio suartėjimo siekiais⁶⁷. Pagrindinio tikslo siekimas yra paremtas ECB formuojama ECBS strategija, apimančia tris esminius elementus: kiekybinį kainų stabilumo apibrėžimą vadovaujantis Vartotojų kainų indeksu (VKI), pinigų pasiūlos kontrolę ir kainų pokyčių euro zonoje stebėseną bei rizikų identifikavimą, visą strategiją grindžiant dviem esminiais elementais – finansine ir ekonomine analize⁶⁸.

Įgyvendindama esminį pinigų politikos tikslą, ECBS vykdo šiuos priskirtus pagrindinius uždavinius, išdėstytus Maastrichto sutarties 105(2) str.: nustato ir įgyvendina Bendrijos pinigų politiką, atlieka užsienio valiutų operacijas, laiko ir valdo valstybių narių oficialiąsias užsienio valiutos atsargas bei skatina sklandų mokėjimo sistemų veikimą.

Vykdamt pagrindines funkcijas, nėra išskiriama ECB ir nacionalinių centrinių bankų kompetencija – šios funkcijos yra vykdomos ECBS kaip sistemos, kurios esmę atskleidžia principas, jog „ECB kreipiasi į nacionalinius centrinius bankus dėl operacijų, kurios sudaro ECBS uždavinių dalį, atlikimo“. Būtent kalbant apie pagrindines funkcijas, galima vartoti „bendrosios pinigų politikos“ terminą, kuomet nacionaliniai centriniai bankai šiose srityse veikia išimtinai kaip ECBS sistemos dalis, vykdamti ECB nurodymus⁶⁹. Vis dėlto, įgyvendinant ir šias funkcijas realus nacionalinių centrinių bankų vaidmuo yra itin didelis.

Pirmiausiai, kalbant apie pirmojo uždavinio – bendrosios pinigų politikos nustatymą ir įgyvendinimą, euro zonos valstybių narių centrinių bankų valdytojai, kartu su ECB Valdybos nariais formuoja, svarbiausią ECB sprendimų priėmimo vidaus instituciją – Valdytojų tarybą. Tokiu būdu, nacionaliniai centriniai bankai yra aktyviai įtraukiami į griežtai centralizuotą pinigų politikos formavimo procesą, esantį ECB kompetencijos sritimi. Tiesa, kai kurie Bendrijos pinigų politikos tyrinėtojai pastebi, kad šiuo atveju pačioje ECB vidinėje sistemoje nacionaliniai centriniai bankai susiduria su ta tikra konkurencija, pasireiškiančia vis didėjančia Valdybos įtaka sprendimų priėmimui⁷⁰. Pagal ECBS statute numatytus ECB vidinių institucijų įgaliojimus,

⁶⁷ Scheller H. K. Op. cit. P. 45-47.

⁶⁸ Sleijpen O. The Stability-oriented monetary policy of the European Central Bank (Speech in Euro-conference in Oslo 30 October 2001). http://www.europakomisjonen.no/euro_and_you/sleijpen.htm (prisijungimo laikas: 2005-04-10); Táncošova S., Táncošova J. European Central Bank – Objectives and Instruments of Monetary Policy. http://www.nbs.sk/BIATEC/BIA05_04/2_5.PDF (prisijungimo laikas 2005-04-12).

⁶⁹ Lastra R. M. Op. cit. P. 203.

⁷⁰ Hagen J. von, Brückner M. Monetary Policy in Unknown Territory: The European Central Bank in the Early Years. http://www.zei.de/download/zei_wp/B01-18.pdf (prisijungimo laikas: 2005-03-19).

Valdytojų taryba yra atsakinga už pinigų politikos suformavimą, tai yra, uždavinių ir jų įgyvendinimo priemonių parengimą, o tuo tarpu Valdyba yra įpareigota šią politiką vykdyti ir koordinuoti jos įgyvendinimą, vis dėlto, kaip jau ir buvo minėta analizuojant vidinę ECB struktūrą, faktinis Valdybos vaidmuo plečiasi ir į pinigų politikos formavimo sritį⁷¹. Tokiu būdu, nacionaliniai centriniai bankai, *de jure* būdami pinigų politiką formuojančios institucijos branduoliu, aktyvios ECB Valdybos raiškos atveju gali bent jau neformaliai prarasti šią galimybę formuoti bendrąją pinigų politiką ir tapti tik jos uždavinių vykdytojais. Tačiau tai tėra galimybė, tuo tarpu Bendrijos teisė formaliai atriboja ECB Valdytojų tarybos ir Valdybos kompetenciją, suteikdama euro zonos valstybių nacionalinių centrinių bankų valdytojams neginčijamą teisę kolegialiai formuoti ES pinigų politiką.

Nors ES pinigų politika yra viršnacionalinė, kaip jau minėta, ES teisė įtvirtina ECB ir nacionalinių centrinių bankų operacinių funkcijų pinigų politikos srityje paskirstymą, t.y. kompetencija pinigų politikos srityje yra paskirstoma dvejopai: ECB lygiu centralizuotas pinigų politikos nustatymas, o tuo tarpu jos įgyvendinimas yra tam tikra apimtimi decentralizuotas ir perkeltas į nacionalinių centrinių bankų lygmenį, taip realiai užtikrinant ECB galimybę perkelti tam tikrą bendros pinigų politikos priemonių įgyvendinimą valstybėms narėms⁷².

Tačiau tokio pobūdžio įgalinimų perleidimas jokiu būdu nereiškia kompetencijos perėjimo valstybėms narėms. Nacionaliniai centriniai bankai suteiktų įgalinimų ribose veikia sutinkamai su bendrąja ES pinigų politikos strategija ir vadovaudamiesi ECB, o konkrečiai – Banko Valdybos, instrukcijos, savo ruožtu ECB koordinuoja tokius valstybių narių veiksmus bei užtikrina uždavinių įgyvendinimą nenukrypstant nuo Bendrijos tikslų. Be to, remiantis Teisingumo teismo išaiškinimais, reikėtų pažymėti, jog Bendrija išlieka atsakinga už nacionalinių institucijų veiksmus, kurie atliekami pavedus Bendrijos institucijoms ir šioms kontroliuojant bei koordinuojant⁷³. Tad ir šiuo atveju atsakomybė už pavestų nacionaliniams centriniams bankams įgyvendinimą atsakingas yra ECB, tuo būdu užtikrinant vieningo ECBS veikimo principą. Dar didesnę ECB veikimo laisvę užtikrina Maastrichto sutartis, numatydama aukščiausių ES institucijų galimybę esant poreikiui suteikti ECB papildomas veikimo priemones pinigų politikos srityje. Kita vertus tai yra suprantama, turint omenyje tai, jog bendroji pinigų politika yra administruojama viršnacionaliniu – Bendrijos lygiu.

Taigi galime prieiti prie išvados, jog todėl, kad euro zonos valstybės narės nebegali vienašališkai, vadovaudamosi savo nacionaliniais interesais, priimti bet kokių sprendimų pinigų politikos klausimais, nacionalinių centrinių bankų veikla ECBS apsiriboja dalyvavimu ECB

⁷¹ Broaddus J. A., Jr. EMU and the Role of the National Central Banks in the Eurosystem. http://www.richmondfed.org/news_and_speeches/past_presidents_speeches/index.cfm/1999/id=3/pdf=true (prisijungimo laikas: 2005-08-20); De Grauwe P. Op. cit. 221-223.

⁷² Bronkhorst H. Op. cit. P. 52; Lastra R. M. Op. cit. P. 206.

⁷³ Case 175/84, Op. cit.

vidinėse institucijose, atsakingose už pinigų politikos formavimą, bei priskirtų uždavinių, įgyvendinant šią politikos sritį, vykdymą. Tačiau, kita vertus tai reiškia ne ką kitą, kaip realų nacionalinių bankų įtraukimą į aktyvų pagrindinio ECBS uždavinio – pinigų politikos nustatymo ir įgyvendinimo – procesą, o tai jau savaime suponuoja nacionalinių centrinių bankų galimybę iš grynai nacionalinių institucijų tapti aktyviais viršnacionalinio lygio veikėjais Bendrijos pinigų politikos srityje⁷⁴, tuo pačiu puikiai iliustruojant naują euro zonos valstybių statusą, įgytą atsisakius nacionalinio pinigų politikos suvereniteto ir prisijungus prie pinigų sąjungos.

Kalbant apie antrąjį svarbiausią ECBS uždavinį – užsienio valiutų operacijas, jų reguliavime reikėtų išskirti du lygius: euro – ES kompetencijos ir nacionalinių valiutų – valstybių narių kompetencijos. Taigi, bendrosios pinigų politikos kontekste, euro zonos valstybės narės savo kompetenciją užsienio valiutos operacijų srityje visiškai perleidžia Bendrijos institucijoms. Užsienio valiutos operacijos apima: valiutų kursų nustatymą, valiutų keitimo procedūrų įtvirtinimą ir oficialių užsienio rezervų valdymą.

Valiutų kurso nustatymo kompetencija ES lygiu yra perduota politinei ES institucijai – Tarybai, tuo tarpu Komisijai ir ECB paliekant konsultacinę rolę. Tokia nuostata atrodo kontraversiška turint omenyje ECB nepriklausomumą įgyvendinant pinigų politiką⁷⁵. Tačiau būtina pažymėti, jog realiai Bendrijos teisė užsienio valiutos politikos formavimą ir įgyvendinimą atskyrė nuo paties pinigų politikos mechanizmo, ECBS paliekant kompetenciją vykdyti politinių institucijų priskirtas operacijas. Antra vertus ECB gali atsisakyti bei prieštarauti atitinkamoms operacijoms, priešingoms Bendrijos pinigų politikos tikslams. Tokiu būdu, ir nacionalinių centrinių bankų vaidmuo ES užsienio valiutos politikos srityje yra minimalus, apsiribojantis tam tikrų priskirtų operacijų vykdymu bei konsultavimo role.

Ypatingai reikėtų pabrėžti kito ECBS uždavinio – oficialių užsienio rezervų valdymo ir laikymo – unikalų pobūdį. Tai yra bene vienintelis ryškus nukrypimas nuo ECBS kaip sistemos dominavimo pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo srityje. Nacionaliniai centriniai bankai suformavo 50 milijonų euro ECB kapitalą, tačiau visų savo oficialiųjų užsienio valiutos atsargų nepervedė. Tai tam tikra prasme decentralizuoja patį ES pinigų politikos vykdymą ir *de facto* suteikia nacionaliniams centriniams bankams sąlyginai nepriklausomai vykdyti operacijas su savomis užsienio valiutos atsargomis⁷⁶. Tačiau neabejotina, jog tokia situacija prieštarauja bendrosios pinigų politikos vykdymo principams ir toks nesuderinamumas turėtų būti išspręstas imperatyviomis teisės normomis, tuo tarpu nacionaliniai centriniai bankai iki šiol naudojami teisės spragomis, siekdami kiek įmanoma išlaikyti savo savarankiškumą ECBS kontekste. Tačiau būtina pažymėti, jog ir nacionalinių centrinių bankų vykdomos operacijos su savomis užsienio

⁷⁴ Wessels W., Linsenmann I. Op. cit. P. 61.

⁷⁵ Lastra R. M. Op. cit. P. 214.

⁷⁶ Pelkmans J. Op. cit. P. 361.

valiutos atsargomis, vis dėlto, yra stebimos ir prižiūrimos ECB Valdybos, siekiant užtikrinti nenukrypstamumą nuo Bendrijos pinigų politikos sistemos.

Analizuojant ECBS uždavinį užtikrinti sklandų mokėjimo sistemų užtikrinimą, būtina pažymėti jo tarpusavio sąsajas su bankinės priežiūros vykdymu. Šiandieninėje Bendrijos pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo sistemoje bankinės priežiūros vykdymas, apimant ir ekonominių bei finansinių krizių valdymą, iš esmės paliktas nacionalinei valstybių narių kompetencijai⁷⁷. Tačiau ir šioje srityje ECB turi reikšmingus kontrolės bei koordinavimo įgalinimus, o valstybės narės turi veikti sutinkamai tiek su ECB instrukcijomis, tiek ir su bendrosiomis pinigų politikos gairėmis, nustatytomis aukščiausių ES institucijų.

Įgyvendinant sklandaus mokėjimo sistemų užtikrinimo uždavinį, ir ECB, ir nacionaliniai centriniai bankai yra kompetentingi siūlyti šių sistemų tobulinimo priemones, reformų strategijas, tačiau tik ECB turi reguliacinius įgalinimus šioje srityje. Be to, mokėjimų sistemų veiklos sklandumo užtikrinimas yra viena iš pagrindinių ECBS funkcijų, perkeltų į viršnacionalinį lygmenį⁷⁸. Tokiu būdu, nacionaliniams centriniams bankams išimtinai paliekama kompetencija prižiūrėti bei kontroliuoti nacionalinių bankų veiklą, ir čia nacionaliniai centriniai bankai veikia nacionalinėje terpėje, tuo tarpu, kai susiduriama su mokėjimų sistemos sklandaus funkcionavimo klausimu, pradeda veikti ECBS mechanizmas ir išimtinė Bendrijos kompetencija, tad nacionaliniai centriniai bankai vėl įgauna ECB „agento“ vaidmenį. Tačiau vėlgi reikia pabrėžti, jog įgyvendindami ir savarankišką bankinės priežiūros funkciją, ryšium su bendrosios pinigų politikos sistema, nacionaliniai centriniai bankai privalo vadovautis Bendrijos pinigų politikos principais ir tuo pačiu yra prižiūrimi ECB Valdybos.

Kita vertus, bankinė priežiūra nėra įtvirtinta ES teisės aktuose kaip pagrindinė ECBS funkcija, tačiau savo esme ji yra neatsiejama nuo finansinės sistemos stabilumo ir neabejotinai yra susijusi su pinigų sąjungos, o taip pat ir pačios Bendrijos, tikslais. Be to, mokėjimų sistemos dažniausiai yra administruojamos per bankines sistemas, todėl tokiu atveju bankinės priežiūros ir mokėjimų sistemos stabilumo užtikrinimo funkcijos glaudžiai persipina tarpusavyje ir tampa sunku atriboti ECB ir nacionalinių centrinių bankų funkcijas⁷⁹. Reikia pažymėti, kad tokiu atveju galioja Bendrijos viršenybės principas, įgyvendinamas per jau minėtą Maastrichto sutarties nuostatą, pagal kurią ECB gali būti suteikti įgaliojimai specialioms uždaviniams pinigų politikos srityje atlikti. Tai įgalina ECB įsikišti net ir į iš esmės savarankišką valstybės narės kompetencijos sferą.

Kitos ECBS funkcijos Maastrichto sutartyje nėra atskirai išdėstytos ir jos yra išvedamos iš įvairių Sutarties straipsnių, tačiau vienaip ar kitaip „antriniai“ uždaviniai yra susiję su aukščiau

⁷⁷ Lastra R. M. Op. cit. P. 216.

⁷⁸ Bronkhorst H. Op. cit. P. 70-71.

⁷⁹ Lastra R. M. Op. cit. P. 208-210.

įvardintomis svarbiausiomis funkcijomis Bendrijos pinigų politikos įgyvendinimo srityje, bei apima grynujų pinigų emisiją, jau aptartą priežiūros funkciją, patariamąją funkciją ir statistinės informacijos rinkimą bei tarptautinį bendradarbiavimą ir išorines operacijas, o taip pat kitas teisės aktų ar aukščiausių Bendrijos institucijų priskirtas funkcijas.

ES teisė antrinių uždavinių nepriskiria ECBS kaip sistemai, bet juos individualizuoja atskirdama ECB ir nacionalinių centrinių bankų kompetenciją. Šiuo atveju, euro zonos valstybių veikla per nacionaliniu centrinius bankus neapsiriboja dalyvavimu vidinėse ECB institucijose ir jų priskirtų funkcijų vykdymo, bet tuo pačiu apima ir konkrečius teisinius įgalinimus vykdant Bendrijos pinigų politiką⁸⁰.

Nacionalinių piniginių ženklų emisija yra klasikinė valstybės centrinio banko funkcija, tuo tarpu euro zonos valstybės, savo nacionalines valiutas pakeitusios bendrąja euro valiuta, šių įgalinimų neteko. Bendrosios valiutos emisiją organizuoja, vykdo ir koordinuoja ECB. Bankui taip pat priklauso ir išimtinė euro banknotų spausdinimo teisė. Tačiau valstybėms narėms, remiantis subsidiarumo principu, o taip pat ir siekiant kompensuoti nacionalinės valiutos atsisakymo diskomfortą, taip pat yra suteikiami tam tikri euro emisijos įgalinimai. Viena vertus, nacionaliniai centriniai bankai, ECB Valdybos leidimu ir vadovaujantis jos instrukcijomis, įgauna teisę kartu su ECB spausdinti euro banknotus, kita vertus, ECB nustatytose ribose, nacionaliniai centriniai bankai nepriklausomai organizuoja nacionalinių euro monetų kalimą. Tokiu būdu ne tik garantuojamas tam tikras valstybių narių savarankiškumas euro emisijos srityje, bet taip pat joms suteikiama galimybės dalinai išsaugoti savo nacionalinį identitetą, kurio simboliu klasikinėje pinigų sistemoje visuomet buvo nacionaliniai piniginiai ženklai⁸¹.

Ypatinga nacionalinių centrinių bankų aktyvumo sritimi visiškai pagrįstai gali būti jų konsultaciniai įgalinimai. Neabejotina, jog būtent nacionaliniai centriniai bankai yra geriausiai susipažinę su ES regionų ekonominės ir pinigų politikos poreikiais, todėl jų konsultacinis įnašas į Bendrijos pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesus, tiek aukščiausiu politiniu lygiu, tiek ir ECBS mechanizme, yra ypatingai svarbus. Tačiau pats ECBS statutas nenumato atskiros nacionalinių centrinių bankų kompetencijos konsultuoti Bendrijos ir nacionalines institucijas. Tačiau tai visiškai nereiškia tokių įgaliojimo neturėjimo, tiesiog nacionalinių centrinių bankų konsultacinė veikla išreiškiama per ECB vidines struktūras, o būtent – formuojant Valdytojų tarybą.

ECB, kaip centrinė Bendrijos pinigų politikos institucija, atstovauja ECBS tarptautinėje arenoje, dalyvauja tarptautinių finansinių institucijų veikloje bei atlieka pavestą išorines funkcijas, o taip pat gali suteikti analogiškus įgalinimus ir nacionaliniams centriniams bankams.

⁸⁰ Bronkhorst H. Op. cit. P. 59; Lastra R. M. Op. cit. P. 204-205.

⁸¹ Shore C. Op. cit. 89-91.

Išorinės ECB ir nacionalinių centrinių bankų funkcijos apima: santykių su trečiųjų valstybių centriniais bankais, finansinėmis institucijomis bei su tarptautinėmis organizacijomis užmezgimą, užsienio valiutos išteklių ir brangiųjų metalų pirkimo bei pardavimo operacijas, užsienio valiutos ir brangiųjų metalų išteklių saugojimą ir valdymą bei visas bankines operacijas santykiuose su trečiosiomis valstybėmis bei tarptautinėmis organizacijomis, tame tarpe ir kreditavimo bei skolinimosi operacijas⁸².

Tačiau būtina pažymėti, jog nepaisant ECB ir nacionalinių centrinių bankų galimybės veikti tarptautinėje arenoje, pats bendrosios pinigų politikos pobūdis reikalauja vieningos Bendrijos pozicijos. Be to, Europos Teisingumo Teismas, įtvirtindamas paralelizmo doktriną, nurodė, jog išorinė Bendrijos kompetencija, net jei ir aiškiai neišskirta Sutarties nuostatose, tiesiogiai išplaukia iš jai suteiktos vidinės kompetencijos⁸³. Todėl reprezentuoti bendrąją pinigų politiką tarptautinėje arenoje turi tik pati Bendrija, t.y. jos įgaliotos institucijos, kurios yra įpareigosos vienareikšmiškai pateikti Bendrijos poziciją ir kalbėti „vienu balsu“⁸⁴.

Tuo tarpu nacionaliniai centriniai bankai, vykdydami jiems pavestas išorines funkcijas, taip pat privalo veikti sutinkamai su bendrąja Bendrijos pozicija, nepaisant nacionalinių interesų. Kita vertus, reikėtų paminėti, jog Bendrija tam tikrais atvejais suteikia valstybėms narėms išskirtinius įgaliojimus tarptautinėje sferoje, o to pavyzdžiu galėtų būti Italijai bei Prancūzijai suteikti įgaliojimai atstovauti Bendrijai derybose dėl prisijungimo prie euro sistemos su San Marinu, Monaku bei Vatikanu, o taip pat ir valstybių narių įgalinimai ryšium su jų užjūrio departamentų pinigų politikos administravimu.

Taip pat, nacionaliniai centriniai bankai turi savarankiškus įgalinimus santykiuose su tarptautinėmis finansinėmis institucijomis, pavyzdžiui, su Tarptautiniu valiutos fondu. Tokia valstybių narių kompetencija yra įtvirtinta ryšium su tarptautinio finansinio bendradarbiavimo svarba valstybių ekonomiam bei finansiniam gyvavimui, o taip su valstybių narių įsipareigojimais pagal tarptautinius susitarimus ekonomikos, prekybos bei finansų srityse⁸⁵. Tačiau ir šiuo atveju yra būtina pažymėti, kas tiesiogiai išplaukia iš Bendrijos pinigų politikos koncepcijos, kad visais tarptautinio bendradarbiavimo atvejais euro zonos valstybių nacionaliniai centriniai bankai dalyvauja kaip Bendrijos subjektai, įpareigoti bendrosios pinigų politikos tikslų, savo dalyvavimu ECBS mechanizme privalantys užtikrinti sistemingą bendrosios pinigų politikos įgyvendinimą⁸⁶.

Taigi, per ECBS veiklos kryptių ir principų prizmę, aptarus euro zonos valstybių narių kompetencijos ribas Bendrijos pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose, galima

⁸² Bronkhorst H. Op. cit. P. 54; Lastra R. M. Op. cit. P. 204-205.

⁸³ Case 22/70, Op. cit.

⁸⁴ Zilioli C., Selmayr M. Op. cit. P. 186-187.

⁸⁵ Lastra R. M. Op. cit. P. 215.

⁸⁶ Broaddus J. A., Jr. Op. cit.; Smits R. Op. cit. P. 252.

teigti, jog valstybės narės, integruodamosi į ES pinigų sistemą, savo tradicinį nacionalinį pinigų politikos suverenitetą perkelia į viršnacionalinį lygį ir bendrojoje pinigų politikoje dalyvauja vadovaudamosi ne nacionaliniais, bet visos Bendrijos interesais.

Be abejonės, netekdamos nacionalinio suvereniteto, euro zonos valstybės įgyja naują – Bendrijos lygio statusą, paremtą galimybe ne tik formuoti ES pinigų politikos sudarymo ir vykdymo institucinį aparatą, bet taip pat ir aktyviai dalyvauti jo veikloje, disponuojant suteiktais specialiaisiais įgalinimais.

ES pinigų politikos ašimi, kaip jau buvo plačiai išanalizuota, nepaisant tam tikrų neaiškumų ir galimos politinio intereso įtakos, yra nepriklausomai veikiantis ir išimtinis įgalinimus turintis ECBS mechanizmas. Būtent Sistemos sudarymo ir funkcionavimo principai leidžia euro zonos valstybėms per savo nacionalinius centrinius bankus tapti aktyviomis bendrosios pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesų dalyvėmis.

Valstybių narių vaidmuo Sistemoje yra itin platus, apimantis tiek vidinių ECB institucijų formavimą, tiek galimą aktyvią nacionalinių centrinių bankų veiklą formuojant ir vykdant pinigų politikos uždavinius. Bendrijos pinigų politika, tapusi viena iš Europos integracijos varomųjų jėgų, formuoja naują Bendrijos identitetą, neišvengiamai žengiantį link visiškos politinės integracijos, arba kitaip tariant „supervalstybės“ sukūrimo. Taigi, valstybių narių veikla viršnacionaliniame pinigų politikos lygyje visose procesų stadijose privalo būti paremti Bendrijos tikslais. Tačiau šiuo atveju svarbiausias yra ne nacionalinio suvereniteto praradimas, bet naujo integracinio – plataus masto Bendrijos ir tarptautinių pinigų politikos procesų dalyvio statuso įgijimas.

2.2.3. Euro zonos valstybių politinių interesų įtaka bendrajai pinigų politikai

Bendrijos pinigų politikos sutelkimas ECBS mechanizme, jos unikalus pobūdis ir tikslai, išimtinė ES kompetencija šioje srityje ir realios euro zonos valstybių galybės dalyvauti bendrosios pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose tik per savo nacionalinius bankus, lemia tai, jog valstybės narės netenka pinigų politikos suvereniteto ir minėtuose procesuose dalyvauja ne savo nacionalinių, bet Bendrijos politinių interesų pagrindu. Tačiau politinių ES institucijų formavimas bei įtakos galybės ECBS, o taip pat pačių nacionalinių politinių institucijų prisitaikymas prie naujo pobūdžio pinigų politikos administravimo, lemia tam tikros politinės euro zonos valstybių įtakos išlikimą ir didesnę ar mažesnę galimybę veikti bendrąją pinigų politiką⁸⁷.

⁸⁷ Hix S. Op. cit. 306.

Tokiu būdu, euro zonos valstybių įtaka Bendrijos pinigų politikos procesams yra dvejojimo pobūdžio: pinigų politikos institucinėje sferoje – per nacionalinius centrinius bankus ir politinėje sferoje. Norint atskleisti valstybių narių veiklą Bendrijos pinigų politikoje išimtinai politiniu aspektu, būtina aptarti dvi pagrindines tokios veiklos kryptis: nacionalinių atstovų kompetencija politinėse ES institucijose bei pačių nacionalinių politinių institucijų kompetencija.

Pirmiausiai, kalbant apie politines ES institucijas, kurių kompetencijos ribos pinigų politikos srityje jau buvo plačiai aptartos, būtina pabrėžti nacionalinių valstybių narių atstovų vaidmenį tiek tokių institucijų formavime, tiek ir jų funkcionavime (žr. 4 schema, 59 psl.).

ES Taryba, o būtent Ecofin taryba, yra institucija formuojanti bendrąsias ES pinigų politikos gaires ir nustatanti jos strategiją, pagal kurią, ECBS mechanizme, vyksta bendrosios pinigų politikos formavimas bei įgyvendinimas. Taigi, pinigų politikos strategijos sudarymas yra paliktas išimtinai visų valstybių narių finansų ir ekonomikos ministrų kompetencija. Be abejonės, Bendrijos teisė nustato Tarybos veiklos skaidrumo reikalavimus, tad ministrų sprendimai turi neprieštarauti pačios ES tikslams bei pinigų politikos koncepcijai. Bet visgi pats sprendimų priėmimo Taryboje mechanizmas leidžia teigti, jog bendrosios pinigų politikos gairės yra nustatomos susitariančių valstybių daugumos nacionalinių interesų pagrindu.

Ypatingai pastaruosius teiginius patvirtina ir tai, jog, kaip jau buvo minėta, vis daugiau politinių sprendimų pinigų politikos srityje galių neformaliai suteikiama Viršūnių tarybai, kurios veiklai nėra keliami griežti atskaitingumo reikalavimai, o tai neabejotinai sudaro sąlygas neformaliems tarpvyriausybiniam ryšiams bei neformaliai politinių Bendrijos pinigų politikos sprendimų priėmimo procesui, kitaip tariant – „neformaliai valdymui“⁸⁸.

Taigi, priešingai nei ES bendrosios pinigų politikos administravimas ECBS, politinių sprendimų priėmimas šioje srityje yra sutelktas politinių valstybių narių atstovų rankose, kas nulemia pinigų politikos srityje nacionalinių politinių interesų kėlimą ir netgi tokių interesų konkurenciją, formuojant bendrus interesus turinčių valstybių narių „grupes“.

Tokių politinių sprendimų priėmimo pobūdį dar labiau sustiprina Konstitucinėje sutartyje pirmą kartą numatyta „Eurosistemos“ koncepcija, suteikianti realų pagrindą jau aptartai Euro grupės tarybos veiklai bei savotiškam euro zonos valstybių pranašumui sudaryti taip vadinamas „įtakos grupes“ remiant bendrus interesus pinigų politikos srityje ir pasirengti jų gynimui jau Ecofin taryboje⁸⁹. Tiesa, Euro grupė netampa ES institucija ir jos susitikimai liktų neformalaus pobūdžio, tačiau nepaisant to, tai yra puiki euro zonos valstybių galimybė ginti nacionalinius pinigų politikos interesus, siekiant jų įtvirtinimo Bendrijos pinigų politikos gairėse ir strategijoje.

⁸⁸ Mak J. Op. cit. P. 203.

⁸⁹ Frandsen T. W. The EU Constitutional Treaty and EMU. [http://www.nationalbanken.dk/DNUK/Publications.nsf/1c326d7c6cdf6f66c1256c080048787c/e620f890a6185dc9c1256f7200310bb6/\\$FILE/kap04.html](http://www.nationalbanken.dk/DNUK/Publications.nsf/1c326d7c6cdf6f66c1256c080048787c/e620f890a6185dc9c1256f7200310bb6/$FILE/kap04.html) (prisijungimo laikas: 2005-07-05).

Kita ES institucija, sudaroma iš valstybių narių atstovų, – Europos Parlamentas pinigų politikos srityje turi tik minimalius įgalinimus, tad joje dalyvaujančių atstovų galimybės daryti įtaką Bendrijos pinigų politikos procesams apsiriboja konsultacinėmis bei ECBS veiklos stebėsenos funkcijomis. Vis dėlto, ES teisės tyrinėtojai vienareikšmiškai teigia Parlamento galių augimą, tačiau kaip grynai politinio pobūdžio institucija, nuo realaus poveikio pinigų politikai jis yra atribotas. Tuo tarpu kitos politinės ES institucijos, tam tikru mastu veikiančios pinigų politikos sistemoje, yra išimtinai viršnacionalinio pobūdžio ir jų nariai, pavyzdžiui – Europos Komisijos nariai, savo veikloje vadovaujasi tik Bendrijos interesais bei tikslais.

Kalbant apie nacionalinių politinių institucijų įtaką, reikėtų išskirti įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios veiklą. Nacionaliniai parlamentai, išsaugoję stiprius įgalinimus tokioje ekonominės ir finansinės politikos srityje, kaip fiskalinė politika, pačioje pinigų politikos sferoje visiškai prarado savarankiškumą, būdami įpareigoti nenukrypstamai integruoti Bendrijos teisės normas pinigų politikos srityje į nacionalines teisės sistemas, tad jų vienintele veiklos šioje srityje galimybe tėra nacionalinių vyriausybių, kur kas aktyviau veikiančių Bendrijos mastu, formavimas⁹⁰.

Tuo tarpu nacionalinių vyriausybių įtaka jau aptarta aukščiau, analizuojant jų narių veiklos pobūdį politinėse ES lygio institucijose ir reziumuojant galima teigti, jog valstybių narių vyriausybės yra aktyviausi nacionalinių interesų pinigų politikos srityje gynėjai, tiek per ES institucinės sistemos veiklos principus, tiek per neformalią įtaką nacionaliniams centriniams bankams, nepažeidžiant jų nepriklausomumo garantijų.

Taigi, euro zonos valstybių, susidūrusių su visišku kompetencijos pinigų politikos srityje netekimu, jos perkėlimu į viršnacionalinį Bendrijos lygį ir naujo modelio tokios politikos administravimu, paremtu ECBS veikla, statusas, veiklos galimybės ir ribos visiškai pasikeitė⁹¹.

Reformas, ryšium su integracija į pinigų sąjungą, skirtingose valstybėse narėse vyko skirtingais mastais, lėmusiais mažesniu ar didesniu pokyčius, reikalingus įsiliejimui jau į viršnacionalinės bei bendrosios pinigų politikos procesus. Valstybės narės, suvokdamos valiutinės integracijos svarbą, atsisakė savo suvereniteto pinigų politikos srityje ir iš esmės pakeitė savo vaidmenį joje. Kita vertus, euro zonos valstybės nelieka nuošalyje ir, be abejo nenukrypstamai nuo pačios Bendrijos pinigų politikos koncepcijos, turi galimybę aktyviai dalyvauti formuojant bei įgyvendinant bendrąją pinigų politiką, tiek per centralizuotą bei išimtinus įgaliojimus turinčią ECBS, tiek per politinius ES procesus. Taigi, būtina dar artą pažymėti, jog svarbiausiu ir lemiamu aspektu yra ne nacionalinio suvereniteto paradimas, bet su

⁹⁰ Wessels W., Linsenmann I. Op. cit. P. 58, 61.

⁹¹ Mak J. Op. cit. P. 192; Wessels W., Linsenmann I. Op. cit. P. 61.

juo susijusios galimybės⁹², lemiančios euro zonos valstybių perėjimą iš grynai nacionalinio, į integracinį, globalizacijos iššūkių bei ES idėjos generuojamą, aktyvių Bendrijos ir tarptautinių ekonominių bei finansinių santykių lygmenį.

Plačiai išanalizavus unikalią ES pinigų politikos struktūrą, atskleidus kompetencijos paskirstymą tarp pačių institucijų bei jų veiklos ribas, detalai atskleidus euro zonos valstybių įgalinimų bendrosios pinigų politikos srityje ribas visuose lygiuose: instituciniame – ECBS formavime bei veikloje ir politiniame – ES bei nacionalinių politinių institucijų kompetencijoje, pateikiama plataus pobūdžio ES ir euro zonos valstybių narių kompetencijos pinigų politikos srityje ribų analizė, atskleidžiant kompetencijos paskirstymo bei disponavimo jais principus (žr. 2, 3, 4, 5 schemas, 57-60 psl.).

Vienareikšmiškai galima teigti, jog pinigų politikos integracija į viršnacionalinę Bendrijos lygį žymi itin savo mastu ir apimtimi reikšmingą, ir tuo pačiu unikalų, valstybių narių žingsnį į tolesnius integracinius procesus, glaudesnę politinę, ekonominę bei socialinę suartėjimą.

Dabartinis bendrosios pinigų politikos ir jos administravimo pobūdis valstybėms narėms sudaro puikias galimybes aktyviai veikti naujajame viršnacionalinės pinigų politikos lygmenyje. Euro zonos valstybės, nors ir netekusios šios srities nacionalinio suvereniteto, įgijo kur kas platesnę – Bendrijos masto – statusą. Tačiau ES vystosi itin sparčiai. Ateities integraciniai procesai bei politinės realijos gali paveikti ir pinigų politikos procesus, todėl, prieš pateikiant tyrimo išvadą, tikslinga yra aptarti ES vystimosi tendencijas ir jų galimą poveikį bendrajai pinigų politikai.

⁹² Wessels W., Linsenmann I. Op. cit. P. 61.

3. PINIGŲ POLITIKA ATEITIES EUROPOS SĄJUNGOJE: VIZIJA IR RAIDOS TENDENCIJOS

3.1. PINIGŲ POLITIKA EUROPOS SĄJUNGOS POLITINĖS RAIDOS KONTEKSTE

ES, įdiegusi EPS, pagal Ž. Monė ir R. Šumano planą, žengė paskutinį žingsnį link visiško politinio valstybių narių suartėjimo – Europos „supervalstybės“. Būtent ši idėja tapo viena iš priešasčių kai kurioms valstybėms susilaikant nuo dalyvavimo euro zonoje ir tolesnių integracinių procesų. Tačiau, nepaisant ne visa apimančio ekonominės ir finansinės euro erdvės sukūrimo, Bendrijos tautų suartėjimas vyksta neįtikėtinu greičiu, apimantis vis naujas sritis, įtraukiantis naujas politikos sferas ir iš esmės keičiantis ES gyvavimo principus.

Bendroji pinigų politika, yra neatsiejama nuo tokių ES politikos sričių, kaip ekonominė, prekybos, tarptautinė, plėtros, kaimynystės ir bendradarbiavimo politikos. Todėl, siekiant atskleisti pinigų politikos vaidmenį Bendrijos politinės raidos kontekste, reikia aptarti šių politikos sferų ir pačios pinigų politikos tarpusavio ryšius.

Pinigų politika yra neatsiejama ES ekonominės ir finansinės politikos dalis, tačiau jos svarba pačiam Bendrijos gyvavimui, lėmė unikalaus administravimo mechanizmo sukūrimą, centralizuojant jos formavimą ir įgyvendinimą Bendrijos lygmenyje per ECBS mechanizmą. Tuo tarpu pati ekonominė, taip pat fiskalinė, užimtumo politika, kol kas neturi išimtinai viršnacionalinio pobūdžio ir nemaža dalimi yra paliktos valstybių narių kompetencijoje. Taigi, pinigų politikos raida ypatingai išsiskiria iš visos ekonominės ir finansų politikos sistemos. Tačiau tolesni integraciniai procesai ir nuolatinis ES institucijų ir procedūrų vystimasis, o taip pat Nicos sutartyje išreikšti „demokratinio legitimumo“ bei „gerovės augimo stabilizavimo“ siekiai, neišvengiamai lems nuoseklų fiskalinės, ekonominės bei užimtumo politikos perėjimą į viršnacionalinį lygį⁹³. Tikėtina, jog apskritai ekonominės ir finansų politikos administravimas bus sutelktas Bendrijos rankose, valstybėms narėms paliekant aktyvaus dalyvio vaidmenį, bet jau ne nacionaliniu, o ES mastu. Tuo tarpu kiek tai pakeis patį pinigų politikos administravimą, galima tik spėti ir pagrįstai galima tikėtis, esant suderintam ekonominės ir finansinės politikos formavimui ir įgyvendinimui, jog galiausiai bus suderinti iki šiol daug neaiškumų lemiantys ES politinių institucijų įgalinimai, pašalinant tam tikrą „institucinę konkurenciją“. Kita vertus, neformalaus politinio valdymo išvengti nepavyks būtent dėl valstybių narių nacionalinių politinių interesų viršnacionalinėse politikos srityse⁹⁴.

⁹³ Idem. P. 76-77.

⁹⁴ Mak. J. Op. cit. P. 205; Tsoukalis L. Op. cit. P. 176.

Ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimas buvo natūrali jau išibėgėjusių bendrosios rinkos procesų tęsia. Neabejotina, jog be vieningos valiutos, be suderintos užsienio valiutų politikos, prekyba tiek tarp valstybių narių, tiek ir su trečiosiomis šalimis būtų be galo apsunkinta. Bendroji pinigų politika sudaro puikias galimybes sklandžiam prekybos ir muitų sąjungos funkcionavimui. Be to, formuodamos ir vykdydamos bendrąją pinigų politiką, Bendrijos valstybės narės „vienu balsu“ dalyvauja ne tik tarptautinėse rinkose, bet taip pat ir tarptautinėse prekybos organizacijose, pagal Pasaulinės prekybos organizacijos bei GATT sistemos susitarimus. Be valiutinio stabilumo ir ekonomikos augimo, ekonominė ir pinigų sąjunga jos narėms taip pat suteikia kur kas platesnes veiklos galimybes ir didesnę įtakos mastą tiek Europos, tiek pasaulinėse rinkose⁹⁵. Taigi, pinigų politikos svarba perauga Bendrijos sienas ir tampa ypatingai svarbi ir tarptautiniuose santykiuose.

Tarptautinė Bendrijos pinigų politikos reikšmė iš esmės pasireiškia dviem svarbiausiais faktoriais: vis didėjančia ES įtaka pasaulyje ir aiškėjančiu Bendrijos identitetu. Vienu iš svarbiausių ES tikslų pasaulinėje prekyboje yra tapti pajėgia konkurencine jėga Japonijai ir JAV. Būtent bendroji pinigų politika, o būtent euro valiuta, tampa svarbiausiu elementu, tarptautinėje rinkoje aktyviai konkuruojančiu su JAV doleriu ir jo dominavimu. Euro potencialiai gali tapti, ir tokie procesai yra realiai pastebimi, pagrindine pasaulinės prekybos valiuta, kas be jokios abejonės inspiruos Bendrijos ekonominio ir politinio vaidmens išaugimą⁹⁶. Kita vertus, vieninga valiuta tampa dar vienu ES simboliu, demonstruojančiu jos identitetą ir integracinių procesų mastą. Euro zona, kuri neabejotinai vis plėsis, tampa vienu iš veiksmių, lemiančių ES virsmą į aktyvų pasaulinio masto subjektą, tenka tai pripažinti – virsmą į „supervalstybę“. Pažymėtina, jog plečiantis pačiai ES bei prie pinigų sąjungos prisijungiant naujoms valstybėms, toks tarptautinis Bendrijos vaidmuo tik išaugs, tuo pačiu suteikdamas postūmį aktyviai naujų valstybių veiklai pasaulinėje arenoje⁹⁷

ES plėtra yra vienas iš didžiausių debatus sukeliančių klausimų. Tačiau ji nuolatos tęsiasi ir be to įgauna vis didesnę pagreitį. Bendrijos plėtros politika, yra neabejotinai susijusi su ekonomine ir finansine ES erdve bei vieninga valiuta. Nepaisant diskutuojamų bendrosios pinigų politikos minusų, visos 2004 m. naujomis ES narėmis tapusios valstybės anksčiau ar vėliau ketina prisijungti ir prie pinigų sąjungos. Maža to, net ir Didžiojoje Britanijoje, klasikinėje bendros valiutos oponentėje, vyksta aktyvūs procesai, besiruošiant euro įvedimui. Neabejotinai, prasidėję Europos integracijos procesai yra sunkiai sustabdomi. Tuo labiau, kad negalima ignoruoti akivaizdžios pinigų sąjungos naudos, tiek valstybėms narėms, tiek ir pačiai ES. Bendrijos mastu, nauju narių integracija sustiprintų ne tik euro patikimumą bei jo rolę

⁹⁵ Chang M. Op. cit. P. 197.

⁹⁶ Hix S. Op. cit. P. 305; Verdun A. Op. cit. P. 328.

⁹⁷ Pelkmans J. Op. cit. P. 367; Verdun A. Op. cit. P. 328.

tarptautinėse valiutų rinkose, bet taip padidintų Europos „balso“ galią tarptautinėje arenoje, tiek ekonomine, tiek ir politine prasme. Valstybėms narėms euro zona yra reali galimybė, kad ir atsisakius savo suverenios pinigų politikos, tapti aktyvaus ekonominio bei politinio progreso dalimi.

Tiesa, negalima ignoruoti ir nuomonės, oponuojančios pinigų sąjungos plėtrai. Kai kurie tyrinėtojai teigia, jog naujos narės ir jų ekonominiai skirtumai gali išbalansuoti vieningos valiutos sistemą ir tokiu atveju euro kaštai bus kur kas didesni už teikiamą naudą⁹⁸. Be to, mažai tikėtina, kad Maastrichto kriterijų barjeras apsaugotų nuo tokių neigiamų aspektų, kadangi nėra teisinio pagrindo nepriimti į pinigų sąjungą valstybių narių, atitinkančių šiuos kriterijus, tačiau jų atitikimas dar visai nereiškia ekonominio valstybės išsivystymo lygio. Tačiau ES priėmė plėtros iššūkį, vis didesni vaidmenį Bendrijos viduje įgauna regionų plėtra, tad pinigų sąjungos augimas taip pat vyks, o jo sėkmingumas ne tik įrodys pačios ekonominės ir pinigų sąjungos sėkmę, bet taip pat padidins teigiamą bendrosios pinigų politikos poveikį ekonominiam augimui, demokratiniam vystimuisi, o taip pat tarptautiniam bendradarbiavimui⁹⁹.

Būtina pažymėti, kad Bendrijos pinigų politikos įdiegimas naujose valstybėse narėse, tam tikru mastu pakeis ir pati politikos administravimą. Be abejo, modifikuoti institucinę sąrangą, nebus jokio poreikio, išskyrus žinoma padidėjusį narių skaičių institucijose, tačiau galima numatyti tą aplinkybę, jog realiai pasikeis neformalaus sprendimų priėmimo pobūdis. Prisijungus naujoms valstybėms keisis interesai, persiformuos interesų grupės, tad keisi ir pinigų politikos strategijos kryptys. Tačiau tuo pačiu, būtent dėl interesų įvairovės, galų gale gali būti kompensuotas kritikų ypatingai smerkiamas pinigų politikos sprendimų priėmimo demokratiškumo deficitas.

Tačiau ES plėtra, o vėliau ir pinigų sąjungos plėtra, nėra vienareikšmiškai teigiamas procesas. Pagal ES steigiamąją sutartį, kiekviena Europos valstybė, propaguojanti Bendrijos idealus, gali tapti Sąjungos nare. Bet iš tiesų, ar tai reiškia, jog plėtra tęsis tol, kol narėmis bus visos Europos valstybės, ar yra tam tikros plėtros ribos? Šiuo klausimu būtina pažymėti, jog pačioje Bendrijoje atsiranda vis daugiau neigiamo nusiteikimo tolesnės plėtros atžvilgiu. Neabejotinai dideli ekonominiai skirtumai tarp Vakarų ir Rytų valstybių visai realiai gali tapti sklandaus Bendrijos ekonominio, politinio, kultūrinio bei socialinio vystimosi stabdžiu. Taigi, ES institucijose vis daugiau imama kalbėti apie dalinį plėtros politikos pakeitimą suartėjimo ar glaudaus bendradarbiavimo politika (angl. proximity policy). Tai reikštų ne integracinių procesų, bet pačios plėtros pagreičio sumažinimą.

⁹⁸ Chang M. Op. cit. P. 198; De Grauwe P. Op. cit. P. 226.

⁹⁹ Chang M. Op. cit. P. 198.

Sąlyginai nauja suartėjimo politika ir tolesnė jos plėtra turėtų ypatingos įtakos Bendrijos pinigų politikai, o ypač kompetencijų pasiskirstymui jos formavimo ir įgyvendinimo procesuose. Pati suartėjimo politika reikštų ypatingai glaudų Bendrijos ir jos partnerių bendradarbiavimą, paremtą visais plataus masto integracijos principais. Kaip šią besivystančią politikos sritį apibrėžė buvęs Europos Komisijos pirmininkas R. Prodis (R. Prodi) suartėjimas reikštų „dalijimąsi viskuo, išskyrus institucijomis“¹⁰⁰. Kitiškai vertinant, tai reikštų Bendrijos sprendimų „primetimą“ jos partneriams, o kita vertus, pastarieji galėtų naudotis ES teikiama nauda, neįnešdamos to įnašo, kurį įneša valstybės narės. Kadangi ši politika tėra pirminėje savo vystimosi stadijoje, jos realus poveikis pinigų politikai tėra tik nuspėjamas. Tačiau viena, ką galima teigti neabejotinai, Bendrijos politikos „perkėlimas“ jos partneriams ypatingai padidintų bendrosios pinigų politikos veikimo mastą, o tuo pačiu sustiprintų ir jos institucinės sistemos galias. Tačiau realiai šis klausimas bus atsakytas pradėjus praktikoje taikyti suartėjimo politikos principus bei nustačius jos administravimo sistemą.

Dar viena su pinigų politika susijusi Bendrijos politikos sritis yra kaimynystės politika. Vieningos Europos valiutos egzistavimas daro vienokią ar kitokią įtaką ES kaimyninėms valstybėms ir šios neišvengiamai privalo priimti atitinkamą poziciją euro valiutos atžvilgiu¹⁰¹. Realiai bendroji pinigų politika ES kaimynystės politikoje reiškia ne ką kitą, kaip tolesnę Bendrijos įtakos zonos plėtrą už pačių Bendrijos sienų. Tuo pačiu tai yra ir pagrindas pasiekti vienam iš globaliųjų Bendrijos tikslų – tapti „pasaulinio masto veikėju“¹⁰².

Apibendrinant aptartas ES politinio vystimosi kryptis, galima pastebėti, kad tolesni integracijos procesai žengia neįtikėtinais greitais, Bendrija plečia savo įtaką kur kas toliau už ES ribų, bendroji pinigų politika stiprina ES tarptautinį ekonominį bei politinį vaidmenį, todėl ir pačios pinigų politikos raida yra artimai susijusi su tolesnėmis Bendrijos raidos tendencijomis. Ar tokie pokyčiai galėtų keisti Bendrijos pinigų politikos administravimo principus, atsakyti yra sudėtinga. Viena aišku, jog institucinė pinigų politikos sąranga numatomoje ateityje tikrai nesikeis. Ekonominė ir fiskalinė politikai palaiptiesniui įgaunant viršnacionalinį pobūdį, būtų galima tikėtis aiškesnio pinigų politikos srities įgalinimų paskirstymo tarp politinių ES institucijų. Tuo tarpu valstybių narių vaidmuo taip pat neturėtų kisti. Realiai bendrosios pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo principai sudaro puikias galimybes valstybėms narėms įsitraukti į plataus masto Bendrijos tarptautinius procesus, tad čia belieka tik pačių valstybių aktyvumo klausimas.

¹⁰⁰ Prodi R. A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability (Speech in the Sixth ECSA-World Conference. Jean Monnet Project, Brussels, 5-6 December 2002, SPEECH/02/619). http://europa.eu.int/comm/external_relations/news/prodi/sp02_619.htm (prisijungimo laikas: 2005-08-20).

¹⁰¹ Sleijpen O. Op. cit.

¹⁰² Prodi R. Op. cit.

3.2. EUROPOS SĄJUNGOS ATEITIES PERSPEKTYVOS IR PINIGŲ POLITIKOS KAITA

Bendrijos pinigų politikos ateitis ir galimi pokyčiai priklausys ne tik nuo ES politinės raidos, bet taip pat ir nuo būsimos pačios ES formos, kuri šiandieninių pokyčių kontekste dar nėra aiški, o valstybės narės konkrečiai nesutaria dėl integracijos ribų ir to, kaip turi atrodyti Bendrija ateityje. Vadovaujantis ES politikos raidos tendencijomis, besivystančia Bendrijos teisine sistema bei valstybių narių pozicijomis, galima išskirti tokias galimas ES teisinio ir politinio funkcionavimo formas: konstitucinę Europą, federaciją, „supervalstybę“, „skirtingo pagrėičio“ Europą bei Europą kaip laisvos prekybos zoną (žr. 6 schemą, 61 psl.).

Konstitucinė Europa, tai Bendrija, funkcionuojanti vieningos konstitucinės sistemos pagrindu, kuri turėtų įtvirtinti Konstitucinę sutartį. Praėjus ilgą derybų ir derinimo procesą, Konstitucinės sutarties priėmimas buvo sustabdytas ratifikavimo stadijoje, pirmiesiems neigiamą požiūrį į konstitucines Europos reformas pareiškus prancūzams. Konstitucinės sutarties klausimas išskyrė valstybes nares į visiškai skirtingas pozicijas, arba remiančią Konstitucinės sutarties priėmimą, kaip Ispanija, Italija, Graikija, o taip pat pirmoji šią Sutartį ratifikavusi Lietuva, arba visiškai su ja nesutinkančią, kaip tai pareiškė Prancūzija ir Nyderlandai. Pati Konstitucinė sutartis, numatanti ypatingai daug institucinių bei procedūrinių reformų įvairiose srityse, kaip jau buvo minėta, bendrosios pinigų politikos sistemą keičia visai nežymiai, o ko gero svarbiausia naujiena yra formalus „Eurosistemos“ numatymas pridedamajame protokole. Taigi, net ir priėmus Konstitucinę sutartį, o tai dėl prasidėjusios šio klausimo stagnacijos bus tikrai negreitai, Bendrijos pinigų politikos formavimas ir įgyvendinimas tik nežymiai pakis nuo dabartinės sudėtinės EB ir ES sutarčių „konstitucijos“.

Kita galima Bendrijos raidos forma yra federacinė Europa, kurios idėja yra ypatingai kritikuojama. Tačiau nemažai tyrinėtojų pastebi, jog ES tarsi nejučiomis, savaime žengia federalizmo link. Pati bendrosios pinigų politikos sudarymo ir vykdymo forma, kuomet centrine institucija yra ECB, o nacionaliniai centriniai bankai veikia tarsi centrinės institucijos agentai regionuose, tai yra valstybėse narėse, leidžia tai vertinti kaip federacinį modelį¹⁰³. Tačiau kita vertus, nacionaliniai centriniai bankai yra pačios Bendrijos pinigų politikos sistemos, o konkrečiai ECBS, dalimi, bet ne atstovai regionuose. Bet nepaisant to, reikia sutikti su tuo, jog apskritai ES politikos administravimas daugelyje sričių pasižymi tam tikru federaciniu pobūdžiu. Galima daryti prielaidą, jog pilnai įdiegus klasikinį federacinį modelį į Bendrijos pinigų politikos

¹⁰³ Inman R. P., Rubinfeld D. L. The EMU and Fiscal Policy in the New European Community: An Issue for Economic Federalism // European Economic and Business Law: Legal and Economic Analyses on Integration and Harmonization (ed. by R. M. Buxbaum, R. Hertig, A. Hirsch, K. J. Hopt). – Berlin, New York: De Gruyter, 1996. P. 115-116.

formavimo ir įgyvendinimo procesus, realiai pakistų, tiek institucijų, tiek ir valstybių narių, šios rities įgalinimų ribos. Viena vertus, nacionaliniai centiniai bankai taptų grynai ECB veiklos atstovai valstybėse narėse ir taip sumažėtų valstybių narių galimybė veikti ECBS sistemoje per savo nacionalinius bankus, kita vertus iškiltų grėsmė ir pačiai bendrosios pinigų politikos koncepcijai, nacionaliniams centriniams bankams suteikiant federacijos subjektams būdingą autonomiją ir attribojus juos nuo centralizuoto ECB sprendimų priėmimo mechanizmo. Būtent dėl šių galimų negatyvių veikslių, ES teisė bendrosios pinigų politikos administravimui parinko savotišką tarpinį modelį tarp griežtai centralizuoto ir federacinio.

Europos „supervalstybė“, ES idėjos pirmtakų Ž. Monė ir A. Spinelio (A. Spinelli) vizija, kurią dabar atvirai palaiko tik Beneliukso valstybės, reiškia ypatingai glaudų Europos tautų suartėjimą teisine, ekonomine, finansine, politine, socialine bei kultūrine prasme ir, bent jau teoriškai, tai yra galutinis ES tikslas. Tuo tarpu net ir anksčiau tokią idėją palaikiusių valstybių entuziazmas slopsta ir pastebimas žymus nenoras integracijos procesuose žengti taip toli. Tuo tarpu bendrosios pinigų politikos pobūdis visiškai atitinka „supervalstybės“ pinigų politikos požymius, su vieninga valiuta, viena valiutine erdve, tereikia, jog likusios ES narės taptų ir pinigų sąjungos narėmis, o taip pat ekonominę ir fiskalinę politiką palaipsniui perkelti į viršnacionalinį lygmenį. Žinoma, sąvoka „supervalstybė“ suponuoja didesnę pinigų politikos centralizaciją, sumažinant valstybių narių, tapsiančių „supervalstybės“ regionais, tačiau lygiai taip pats tokia ES gali pasirinkti tiek federacinį, tiek pasilikti prie dabartinio mišraus pinigų politikos administravimo modelio. Tačiau iš tiesų artimoje ateityje toks žingsnis Europos integracijoje žengtas tikrai nebus, nes valstybės narės, praradusios savo nacionalinį suverenitetą daugumoje politikos sričių, dar nėra pasiruošusios prarasti ir patį nacionalinį valstybinį identitetą.

„Skirtingo pagreičio“ Europa, kurios aktyviausiomis šalininkėmis yra tuo pačiu ir ekonomiškai stipriausios ES valstybės Prancūzija ir Vokietija, reiškia senųjų Europos valstybių, praktiškai dabartinių euro zonos valstybių kartu su Didžiąja Britanija, Danija bei Švedija, sparčius integracinius procesus, kitas valstybes paliekant vystytis sava eiga. Toks prancūzų požiūris ko gero buvo viena iš priežasčių, lėmusių nepritarimą Konstitucinei sutarčiai, kuri ypatingai sutvirtintų naujų narių pozicija senųjų atžvilgiu. Kita vertus, pats „Eurosistemos“ glaudesnis bendradarbiavimas gali paskatinti natūralų skirtingos vystimosi eigos procesus, lyginant euro zonos valstybes su valstybėmis nesančiomis pinigų sąjungos narėmis¹⁰⁴. Bendrosios pinigų politikos kontekste „skirtingo pagreičio“ Europos idėja reikštų skirtingus integracinius euro zonos ir ne euro zonos valstybių procesus, tuo tarpu tam tikri pokyčiai

¹⁰⁴ Eichengreen B., Frieden J. A. The Political Economy of European Monetary Unification: An Analytical Introduction http://www.artsci.wustl.edu/~filippov/courses/L32_4353/European%20monetary%20unification.pdf (prisijungimo laikas: 2005-07-05); Mak. J. Op. cit. P. 194.

pačiame šios politikos srities administravime yra sunkiai tikėtini. Tačiau būtina pažymėti, jog Bendrija visada pabrėžia „tolygią plėtrą“, mažiau ekonomiškai išsivysčiusių valstybių ES daugėja ir balsas tuo pačiu stiprėja, be to pats tokio pobūdžio valstybių „grupavimas“ prieštarauja Bendrijos tikslams ir siekiams. Tad tokia ateities ES forma yra bene mažiausiai tikėtina.

Europos kaip laisvos prekybos zonos idėją galima vadinti priešpriešą pačiai bendrosios pinigų politikos idėjai, o aktyviausia šio idėjos šalininke, bent jau kol kas, yra Didžioji Britanija. Šios idėjos pagrindu yra vieninga rinka, užtikrinanti laisvą prekių ir paslaugų judėjimą bei prekybos barjerų panaikinimą. Tokio modelio Bendrijoje valstybių narių bendradarbiavimas apsiribotų tarpvyriausybiniais ryšiais. Tačiau integraciniai procesai žengia kur kas toliau, be to, kaip jau buvo minėta, bendroji pinigų politika yra vienas iš prekybą skatinančių veiksnių, o beje ir pačioje Britanijoje jau įsibėgėja aktyvūs procesai, susiję su pasirengimu prisijungti prie pinigų sąjungos.

Europos Bendrija vystosi ypatingai greitai, nuolat apimdama vis naujas politikos sritis, tradiciškai esančias valstybių narių kompetencija, diegdama naujas politinio administravimo sistemas bei standartus. Tuo pačiu, priklausomai nuo ES raidos, turės, atitinkamai daugiau ar mažiau, vystytis ir bendroji pinigų politika. Šiame darbe atlikta detali pinigų politikos koncepcijos, jos institucinės sistemos bei ES institucijų ir valstybių narių kompetencijos bendrosios pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose ribų analizė, leidžia prieiti prie pagrįstos išvados, jog dabartinė Bendrijos pinigų politikos administravimo sistema užtikrina pinigų politikos, kaip bendrosios pinigų politikos, tikslų įgyvendinimą centralizuotoje ECBS sistemoje viršnacionaliniame Bendrijos lygmenyje, o taip pat euro zonos valstybėms, atsisakiusioms savo suvereniteto pinigų politikos srityje, suteikia galimybę ne tik aktyviai dalyvauti bendrosios pinigų politikos procesuose, tiek ECBS mechanizme, tiek ir per politines ES institucijas, bet taip pat suteikia didelį potencialą tarptautinėse rinkose, disponuojant ekonominėmis bei politinėmis Bendrijos galimybėmis. Tuo tarpu toks ES pinigų politikos pobūdis gali kisti, priklausomai nuo pačios Bendrijos raidos, bet jos tikslai siekiai bei galimybės išliks nepakitusios, būdamos kartu ir kertinėmis ES vertybėmis.

IŠVADOS

Tyrimo eigoje išanalizavus ES bendrosios pinigų politikos prigimtį, jos koncepciją ir administravimo principus, išdėsčius institucinę pinigų politikos sąrangą bei atskleidus ES institucijų bei euro zonos valstybių kompetencijos ribas pinigų politikos srityje ir nurodžius galimus šių ribų sąlyčio taškus, galima daryti tokias išvadas:

1. ES pinigų politikos suformavimas ir įdiegimas yra Bendrijos brandos, plataus integracinių procesų masto ir realaus ES tapimo tvirta politine bei ekonomine jėga įrodymu, o taip pat lemiamu žingsniu prieš galutinį Europinės integracijos tikslą – vieningos Europos, grindžiamos ekonominiu, politiniu, socialiniu bei kultūriniu suartėjimu, sukūrimą.

2. Bendrijos pinigų politika, pagal savo teisinį pobūdį, yra bendroji ES politika, suformuota valstybėms narėms prisijungus prie Europos pinigų sąjungos ir atsisakius savo tradicinio nacionalinio pinigų politikos suvereniteto bei perkėlus jį į viršnacionalinį Bendrijos lygmenį.

3. Bendrosios pinigų politikos administravimo ašimi yra nepriklausomai veikianti ir turinti savarankišką sprendimų priėmimo mechanizmą Europos centrinių bankų sistema, sudaroma iš Europos centrinio banko ir nacionalinių centrinių bankų ir disponuojanti išimtinė kompetencija pinigų politikos formavimui bei įgyvendinimui.

4. Europos centriniam bankui, kaip centrinei ES pinigų politikos institucijai, Bendrijos teisė suteikia centralizuotus įgalinimus per vidinę Banko institucinę struktūrą formuoti bendrąją pinigų politiką, ją vykdyti, pasitelkiant nacionalinius centrinius bankus, ir koordinuoti jos įgyvendinimą.

5. Politinės ES institucijos neturi svaresnių įgalinimų pinigų politikos srityje, tuo būdu atribojant ekonominio ir finansinio pobūdžio politikos sritį nuo viešosios politikos įtakos, ir šioje srityje veikia kaip subjektai, nustatantys pinigų politikos gaires bei strategiją, atliekantys jos įgyvendinimo priežiūros funkciją bei tam tikrose ribose darantys neformalią politinę įtaką bendrosios pinigų politikos procesams.

6. Euro zonos valstybių vaidmuo ECBS yra itin platus, apimantis tiek vidinių ECB institucijų formavimą, tiek galimą aktyvią nacionalinių centrinių bankų veiklą formuojant ir vykdant bendrosios pinigų politikos uždavinius. Tačiau tokia valstybių narių veikla yra paremta ne nacionaliniais, bet Bendrijos interesais, nacionaliniams centriniams bankams veikiant išimtinai Bendrijos institucinėje sistemoje.

7. Euro zonos valstybės, formuodamos politines ES institucijas, atsakingas už politinių bendrosios pinigų politikos sprendimų priėmimą, turi plačias galimybes propaguoti savo nacionalinius politinius interesus ir daryti neformalią įtaką politinėms pinigų politikos kryptims.

8. Integruodamosi į Europos pinigų sąjungą, valstybės narės netenka savo nacionalinio pinigų politikos suvereniteto, jų veiklą bendrosios pinigų politikos procesuose privalo būti grindžiama išimtinai Bendrijos interesais, išskyrus minimalias politinės įtakos sferas. Tačiau realiai dabartinis Bendrijos pinigų politikos ir jos administravimo pobūdis euro zonos valstybėms sudaro palankias galimybes aktyviai dalyvauti naujajame viršnacionalinės pinigų politikos lygmenyje ir, kas yra svarbiausia, netekdamos nacionalinio suvereniteto, euro zonos valstybės įgyja kur kas platesnį ekonominių ir politinių Bendrijos bei tarptautinių procesų dalyvio statusą.

9. ES bendroji pinigų politika žymi ne tik ypatingą Europos tautų ekonominę, politinę, socialinę bei kultūrinę suartėjimą, bet tuo pačiu atskleidžia ir naują Bendrijos identitetą pasaulio bendruomenėje. Tuo tarpu tolesnė bendrosios pinigų politikos raida priklausys nuo politinių procesų ES bei tarptautinėje arenoje, o labiausiai – nuo pačios Bendrijos pasirinkto tolesnės integracijos masto ir krypties.

Atlikus tiriamąją ES ir valstybių euro zonos narių kompetencijos ribų pinigų politikos srityje analizę bei suformulavus tyrimo išvadas, galima pateikti tokius pasiūlymus bei rekomendacijas:

1. Bendrijos teisės normų kūrėjas turėtų aiškiau subalansuoti ES politinių institucijų įgalinimus pinigų politikos srityje, siekiant išvengti destruktivos institucijų konkurencijos ir sumažinti neigiamą neformalios politinės įtakos poveikį bendrajai pinigų politikai.

2. ECBS statute turėtų būti konkrečiau detalizuotos ECB valdytojų tarybos ir valdybos kompetencijos ribos sprendimų priėmimo procesuose, siekiant mažinti šių vidinių Banko institucijų tarpusavio konkurenciją bei toliau užtikrinti aktyvų nacionalinių centrinių bankų dalyvavimą pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose.

3. Euro zonos valstybės narės turėtų aktyviau išnaudoti Bendrijos teisės suteikiamas galimybes būti aktyviomis bendrosios pinigų politikos procesų dalyvėmis, per nacionalinius centrinius bankus ir politinės įtakos sritis, o taip pat pasinaudoti įgytu nauju Bendrijos ir tarptautinio lygmens ekonominių ir politinių santykių dalyvio statusu, užtikrinant tiek Bendrijos, tiek ir savo nacionalinius interesus.

4. Valstybės narės, o ypač ypatingai besirengiančios dalyvavimui Europos pinigų sąjungoje, turėtų užsiimti aktyvesniu gyventojų švietimu bendrosios pinigų politikos bei tolesnių integracinių procesų švietimu, išdėstant ekonominio, politinio, socialinio bei kultūrinio suartėjimo tikslus bei siekius.

5. ES, finansų, ekonominės, tarptautinės ir kitų teisės šakų doktrinos kūrėjai turėtų imtis aktyvesnės bei labiau sistemingos bendrosios pinigų politikos analizės, ypatingą dėmesį kreipiant į valstybių narių vaidmenį bei tolesnių integracinių procesų tendencijas bei galimybes.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra:

1. Apel E. *European Monetary Integration: 1958-2002.* – London, New York: Routledge, 2000.
2. Apps R., Goacher D. *The Monetary and Financial System* (3rd edition). – London: Bankers Books, 1996.
3. Arnall A., Dashwood A., Ross M., Wyatt D. *European Union Law* (4th edition). – London: Sweet & Maxwell, 2000.
4. Bofinger P. *Monetary Policy: Goals, Institutions, Strategies and Instruments.* – Oxford: Oxford University Press, 2001.
5. Bronkhorst H. *General Introduction to the Provisions of the EC-Treaty and of Secondary Legislation Concerning the EMU and the Euro // The Euro and European Integration* (dir. by J. V. Louis, H. Bronkhorst). - Brussels: PIE Lang, 1999.
6. Bruni F. *The Independence of the ECB and its Political and Democratic Accountability // The Euro and European Integration* (dir. by J. V. Louis, H. Bronkhorst). - Brussels: PIE Lang, 1999.
7. Chang M. *Economic and Monetary Union // European Union Enlargement* (ed. by N. Nugent). – Houndmills: Palgrave Macmillan, 2004.
8. Craig P., De Burca G. *EU Law: Text, Cases and Material* (3rd edition). – Oxford: Oxford University Press, 2003.
9. De Grauwe P. *Challenges for Monetary Policy in Euroland // Integration in an Expanding European Union: Reassessing the Fundamentals* (ed. by J. H. H. Weiler, I. Begg, J. Peterson). – Oxford: Blackwell Publ., 2003.
10. Hix S. *The Political System of the European Union.* - London: Macmillan Press, 1999.
11. Inman R. P., Rubinfeld D. L. *The EMU and Fiscal Policy in the New European Community: An Issue for Economic Federalism // European Economic and Business Law: Legal and Economic Analyses on Integration and Harmonization* (ed. by R. M. Buxbaum, R. Hertig, A. Hirsch, K. J. Hopt). – Berlin, New York: De Gruyter, 1996.
12. Lastra R. M. *The Division of Responsibilities between the European Central Bank and the National Central Banks within the European System of Central Banks // The Euro and European Integration* (dir. by J. V. Louis, H. Bronkhorst). - Brussels: PIE Lang, 1999.
13. Leach R. *Europe: A Concise Encyclopedia of the European Union from Aachen to Zollverein.* – London: Profile Books, 1998.
14. Lintner V. *European Monetary Union: Developments, Implications and Prospects // European Union: Power and Policy-making* (2nd edition; ed. by J. Richardson). – London: Routledge, 2001.
15. Mak J. *Informality as an Asset? The Case of EMU // Informal Governance in the European Union* (ed. by Th. Christiansen, S. Piattoni). – Cheltenham: Edward Elgar Publ. Lim., 2003.
16. Mann F. A. *The Legal Aspects of Money* (6th edition). – Oxford: Oxford University Press, 1992. P. 460.
17. McNamara K. R. *Managing the Euro: The European Central Bank // The Institutions of the European Union* (ed. by J. Peterson, M. Shackleton). - Oxford: Oxford University Press, 2002.

18. McNamara K. R. Where Do Rules Come From? The Creation of the European Central Bank // The Institutionalization of Europe (ed. by A. S. Sweet, W. Sandholtz, N. Fligstein). – Oxford: Oxford University Press, 2001.
19. Nugent N. The Government and Politics of the European Union (5th edition). – Durham: Duke University Press, 2003.
20. Pelkmans J. European Integration: Methods and Economic Analysis (2nd edition). – Harlow: Pearson Education Lim., 2001.
21. Scheller H. K. The European Central Bank: History, Role and Functions. – Frankfurt am Main: European Central Bank, 2004.
22. Shore C. Building Europe: The Cultural Politics of European Integration. – London: Routledge, 2000. P. 89-92.
23. Smits R. Central Bank Independence and Accountability in the Light of EMU // International Monetary Law: Issues for the New Millennium (ed. by M. Giovanoli). – Oxford: Oxford University Press, 2000.
24. Tsoukalis L. Economic and Monetary Union: Political Conviction and Economic Uncertainty // Policy - Making in the European Union (4th ed.; ed. by Wallace H., Wallace W.). - Oxford: Oxford University Press, 2000.
25. The Implementation of the Monetary Policy in the Euro Area (February 2004): General Documentation on Eurosystem Monetary Policy and Procedures. – Frankfurt am Main: European Central Bank, 2004.
26. Ungerer H. A Concise History of European Monetary Integration: From EPU to EMU. – Westport, CT: Quorum Books, 1997.
27. Verdun A. Economic and Monetary Union // European Union Politics (ed. by M. Cini). – Oxford: Oxford University Press, 2003.
28. Wahlig B. European Monetary Law: The Transition to the Euro and the Scope of *Lex Monetae* // International Monetary Law: Issues for the New Millennium (ed. by M. Giovanoli). – Oxford: Oxford University Press, 2000.
29. Wessels W., Linsenmann I. EMU's Impact on National Institutions: Fusion towards a '*Gouvernance Économique*' or Fragmentation // European States and the Euro: Europeanization, Variations and Convergence (ed. by K. Dyson). – Oxford: Oxford University Press, 2002.
30. Zilioli C., Selmayr M. The Law of the European Central Bank. – Oxford, Portland: Hart Publ., 2001.

Teisės aktai:

1. Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti ir papildanti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // OJ C340, 1997 m. lapkričio 10 d.
2. Council Decision No 64/300/EEC of 8 May 1964 on cooperation between the central banks of the Member States of the European Economic Community // OJ P77, 21/05/1964.
3. Council Decision No 90/141/EEC of 12 March 1990 on the attainment of progressive convergence of economic policies and performance during stage one of economic and monetary union // OJ L78/23, 24/03/1990.

4. Council Decision No 90/142/EEC of 12 March 1990 amending Council Decision 64/300/EEC on cooperation between the central banks of the Member States of the European Economic Community // OJ L78, 24/03/1990.
5. Council Decision No 98/317/EC of 1 May 1998 in accordance with Article 109j(2) of the Treaty // OJ L139/30, 11/05/1998.
6. Council Directive No 88/361/EEC of 24 June 1988 for the implementation of Article 67 of the Treaty // OJ L178/5, 08/07/1988.
7. Council Recommendation No 98/316/EC of 1 May 1998 in accordance with Article 109j(2) of the Treaty // OJ L139/21, 11/05/1998.
8. Council Regulation (EC) No 974/98 of 3 May 1998 on the introduction of the Euro // OJ L139/1, 11/05/1998.
9. Council Regulation (EC) No 975/98 of 3 May 1998 on denominations and technical specifications of euro coins intended for circulation // OJ L139/6, 11/05/1998.
10. Council Regulation (EC) No 1103/97 of 17 June 1997 on certain provisions relating to the introduction of the Euro // OJ L162/1-3, 19/06/1997.
11. Council Regulation (EC) No 1466/97 of 7 July 1997 on the strengthening of the surveillance of budgetary positions and the surveillance and coordination of economic policies // OJ L209/1, 02/08/1997.
12. Council Regulation (EC) No 2866/98 of 31 December 1998 on the conversion rates between the Euro and the currencies of the Member States adopting the Euro // OJ L359/1, 31/12/1998.
13. Europos Sąjungos sutartis (Maastrichto sutartis) // OJ C191, 1992 m. liepos 29 d.
14. Nicos sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus // OJ C80, 2001 m. kovo 10 d.
15. Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutarties Protokolas dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto (konsoliduota redakcija).
16. Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutarties Protokolas dėl subsidarumo ir proporcingumo principų taikymo (konsoliduota redakcija).
17. Resolution of the European Council on the Stability and Growth Pact Amsterdam, 17 June 1997 // OJ C236, 02/08/1997.
18. Sutartis dėl Konstitucijos Europai // OJ C310, 2004 m. gruodžio 16 d.

Europos teisingumo teismo praktika:

1. Case 6/64, Costa v. ENEL (1964) ECR 585.
2. Case 11/00, Commission of the European Communities v European Investment Bank (2003) ECR 213.
3. Case 22/70, Commission v. Council (ERTA) [1971] ECR 263.
4. Case 26/62, Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen (1963) ECR 1.
5. Simmenthal v. Italian Minister for Finance (1976) ECR 1871
6. Case 175/84, Krohn & Co. Import-Export GmbH & Co. KG v. Commission [1986] ECR 753.

Interneto šaltiniai:

1. Broaddus J. A., Jr. EMU and the Role of the National Central Banks in the Eurosystem. http://www.richmondfed.org/news_and_speeches/past_presidents_speeches/index.cfm/1999/id=3/pdf=true (prisijungimo laikas: 2005-08-20).
2. European Parliament Fact Sheets: The institutions of economic and monetary union. http://www.europarl.eu.int/factsheets/5_4_0_en.htm (prisijungimo laikas 2005-04-12).
3. Frandsen T. W. The EU Constitutional Treaty and EMU. [http://www.nationalbanken.dk/DNUK/Publications.nsf/1c326d7c6cdf6f66c1256c080048787c/e620f890a6185dc9c1256f7200310bb6/\\$FILE/kap04.html](http://www.nationalbanken.dk/DNUK/Publications.nsf/1c326d7c6cdf6f66c1256c080048787c/e620f890a6185dc9c1256f7200310bb6/$FILE/kap04.html) (prisijungimo laikas: 2005-07-05).
4. Eichengreen B., Frieden J. A. The Political Economy of European Monetary Unification: An Analytical Introduction http://www.artsci.wustl.edu/~filippov/courses/L32_4353/European%20monetary%20unification.pdf (prisijungimo laikas: 2005-07-05).
5. Hagen J. von, Brückner M. Monetary Policy in Unknown Territory: The European Central Bank in the Early Years. http://www.zei.de/download/zei_wp/B01-18.pdf (prisijungimo laikas: 2005-03-19).
6. Handjiyska B. The Evolution of the European Monetary Union: A Success. <http://www.geocities.com/boriana.geo/emu.pdf> (prisijungimo laikas: 2005-01-25).
7. Monetary Policy Definition. http://www.wordiq.com/definition/Monetary_policy (prisijungimo laikas: 2005-01-25).
8. Noyer Ch. Monetary Policy Formulation in the Euro Area. <http://www.nabe.com/publib/noyer.pdf> (prisijungimo laikas 2005-07-05).
9. Prodi R. A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability (Speech in the Sixth ECSA-World Conference. Jean Monnet Project, Brussels, 5-6 December 2002, SPEECH/02/619). http://europa.eu.int/comm/external_relations/news/prodi/sp02_619.htm (prisijungimo laikas: 2005-08-20).
10. Sleijpen O. The Stability-oriented monetary policy of the European Central Bank (Speech in Euro-conference in Oslo 30 October 2001). http://www.europakommisjonen.no/euro_and_you/sleijpen.htm (prisijungimo laikas: 2005-04-10).
11. Táncošova S., Táncošova J. European Central Bank – Objectives and Instruments of Monetary Policy. http://www.nbs.sk/BIATEC/BIA05_04/2_5.PDF (prisijungimo laikas 2005-04-12).

SANTRAUKA

Europos Sąjungos ir valstybių euro zonos narių kompetencijos ribos pinigų politikos srityje

Bendroji pinigų politika – kompetencijos ribos – institucinė sąranga – Europos centrinių bankų sistema – euro zonos valstybių vaidmuo – suvereniteto praradimas

Bendroji pinigų politika, pagal savo prigimtį ir įdiegtus jos formavimo bei įgyvendinimo principus, yra unikali Bendrijos politikos sritis, pasižyminti specifiniais administravimo mechanizmais. Jos svarba ES gyvavime lemia aiškiausią kompetencijos pinigų politikos srityje paskirstymo poreikį. Nepaisant išimtinės Bendrijos kompetencijos pinigų politikos srityje, euro zonos valstybės narės, tiek per institucinę sistemą, tiek per politinio intereso įtaką, įgyja plačias aktyvios veiklos galimybes bendrosios pinigų politikos kūrime, formavime bei įgyvendinime.

ES valiutinė integracija ir su ja susijęs Bendrijos pinigų politikos suformavimas ir įdiegimas visuomet buvo vienu iš prioritetinių ES tikslų, siekiant pasirengti galutinei Bendrijos vizijai – vieningos Europos, grindžiamos ekonominiu, politiniu, socialiniu bei kultūriniu Europos tautų suartėjimu, sukūrimo.

Tyrimo eigoje plačiai analizuojama Bendrijos pinigų politikos prigimtis, jos pobūdis, formavimo ir įgyvendinimo principai, pinigų politikos institucinė sąranga, euro zonos valstybių veiklos pinigų politikos procesuose galimybės bei numatomos Bendrijos pinigų politikos ateities tendencijos, priklausomai nuo politinės raidos bei integracinių procesų krypties.

ES pinigų politika yra plataus pobūdžio reiškinys, apimantis teisinį, politinį, ekonominį, finansinį bei kultūrinį aspektą. Pagal savo teisinę prigimtį, Bendrijos pinigų politika yra bendroji politikos sritis, suformuota valstybėms narėms, įstojusioms į Europos pinigų sąjungą, atsisakius savo tradicinio nacionalinio pinigų politikos suvereniteto ir perkėlus jį į viršnacionalinį Bendrijos lygį. ES teisė įtvirtina išimtinę Sąjungos kompetenciją pinigų politikos srityje.

Bendrosios pinigų politikos formavimo ir įgyvendinimo ašimi yra nepriklausomai funkcionuojanti ir turinti savarankišką sprendimų priėmimo teisę Europos centrinių bankų sistema, sudaroma iš Europos centrinio banko ir nacionalinių centrinių bankų. ECB yra centralizuota institucija, disponuojanti plačiais įgalinimais pinigų politikos formavimo bei įgyvendinimo srityje. Nacionaliniai centriniai bankai netenka savo nacionalinio identiteto ir veikia išimtinai ECBS, sutinkamai su Bendrijos principais bei interesais. Bendrosios pinigų politikos sprendimų priėmimas ir pačios politikos formavimas yra centralizuotas ECB vidinėje institucinėje sistemoje, tuo tarpu politikos įgyvendinimas vykdomas per nacionalinius centrinius bankus koordinuojant bei prižiūrint vidinėms ECB institucijoms.

Politinių ES institucijų kompetencija pinigų politikos srityje yra pakankamai ribota, tuo būdu atskiriant ekonominio ir finansinio pobūdžio politikos sritį nuo viešosios politikos įtakos, orientuota į politinių šios politikos srities gairių nustatymą bei strategijos suformavimą, ECBS priežiūros veiklą ir tam tikro masto neformalią politinę įtaką. Ne pilnai išbaigtas pinigų politikos srities kompetencijos paskirstymas sukelia tam tikrą institucinę konkurenciją.

Euro zonos valstybių veiklos galimybės ECBS mechanizme yra itin plačios, apimančios tiek vidinių ECB institucijų formavimą, tiek ir galimą aktyvią nacionalinių centrinių bankų veiklą formuojant ir vykdant bendrosios pinigų politikos uždavinius. Tačiau tokia valstybių narių veikla yra paremta ne nacionaliniais, kaip tai būtų klasikinio nacionalinio pinigų politikos suvereniteto atveju, bet Bendrijos interesais, nacionaliniams centriniams bankams veikiant išimtinai Bendrijos institucinėje sistemoje. Vis dėl to, Euro zonos valstybės, formuodamos politines ES institucijas, atsakingas už politinių bendrosios pinigų politikos sprendimų priėmimą, turi plačias galimybes propaguoti savo nacionalinius politinius interesus ir daryti neformalią įtaką politinėms pinigų politikos kryptims.

Integruodamosi į Europos pinigų sąjungą, valstybės narės netenka savo nacionalinio pinigų politikos suvereniteto, jų veiklą bendrosios pinigų politikos procesuose privalo būti grindžiama išimtinai Bendrijos interesais, išskyrus minimalias politinės įtakos sferas. Tačiau realiai dabartinis Bendrijos pinigų politikos ir jos administravimo pobūdis euro zonos valstybėms sudaro palankias galimybes aktyviai dalyvauti naujajame viršnacionalinės pinigų politikos lygmenyje ir, kas yra svarbiausia, netekdamos nacionalinio suvereniteto, euro zonos valstybės įgyja kur kas platesnį ekonominių ir politinių Bendrijos bei tarptautinių procesų dalyvio statusą.

ES bendrąją pinigų politiką neabejotinai galima vertinti kaip sėkmingos Europinės integracijos įrodymą, kaip glaudų ekonominį, politinį, socialinį bei kultūrinį suartėjimą, o taip pat kaip naują ES identitetą pasaulinėje bendruomenėje.

SUMMARY

European Union and Euro-zone Member States: Limits of Competences in the Field of Monetary Policy

Common monetary policy – limits of competence – institutional framework – European System of Central Banks – role of euro-zone members – loss of sovereignty

Common monetary policy, according to its nature and established principles of formation and implementation, is unique policy of the Community. Its importance for the EU existence requires clearly divided competence in its sphere. Regardless exclusive monetary policy competence of the Community, euro-zone members obtained a wide range of opportunities for active participation in creation, formation and implementation of monetary policy, both through the institutional system and through the political interest influence.

Monetary integration of the EU and also formation and implementation of monetary policy of the Community always have been one of the underlying objectives of the EU, in order to prepare for the final Community vision – for the creation of united Europe, based on economic, political social and cultural cohesion of European nations.

In this research there is being widely analyzed the nature of monetary policy of the Community, its concept, principles of formation and implementation, institutional framework of monetary policy, possible limits of the role of euro-zone members in monetary policy processes and foreseen tendencies of future monetary policy of the Community, depending on political development and streamline of integration process.

EU monetary policy is a phenomenon of a very wide nature, including its legal, political, economic, financial and cultural aspects. According to its legal nature, monetary policy of the Community is a common policy, formatted after the integration of Member States into the European Monetary Union and after the rejection of traditional national monetary policy sovereignty and its transfer to the supranational Community level. EU law institutes an exclusive competence of the Union in the field of monetary policy.

The axis of the formation and implementation of common monetary policy is the European System of Central Banks, which has guarantees for the independent functioning and has an autonomous decision making right, and which is composed of the European Central Bank and national central banks. The ECB is a centralized institution, having in its disposition large capacities in the sphere of formation and implementation of monetary policy. National central banks lose their national identity and operate exclusively in the ESCB, pursuant to the

Community principles and concerns. The decision-making and formation of common monetary policy is centralized in the internal institutional system of the ECB, while the implementation is being performed through national central banks under the coordination and supervision of inner institutions of the ECB.

The competence of the EU political institutions in the field of monetary policy is relatively limited, thereby dividing the policy of economic and financial nature from the influence of public policy, and is oriented to the definition of basic aspects and formation of the strategy of this policy field, and also to the supervision of the ESCB and possible informal political influence. Still vague division of competences in the field of monetary policy cause a kind of institutional competence.

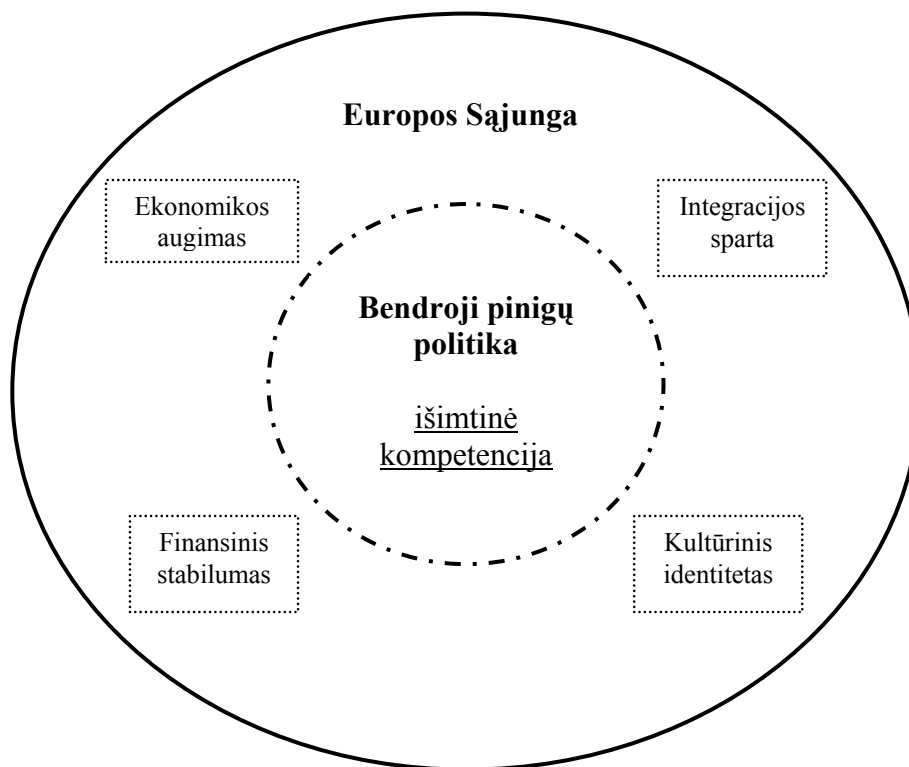
Possible role of euro-zone states in the ESCB mechanism is enough large, including both the formation of inner institution of the ECB and possible active role of national central banks if formation an implementation of common monetary policy tasks. However such activities of member states must be based not on national, as it could be in the way of traditional national monetary policy sovereignty, but on Community interests, including functioning of national central banks exclusively in the institutional system of the Community. Nevertheless, euro-zone states, in a way of formation political institutions of the EU, that are responsible for political decision making in the field of common monetary policy, have high opportunities to promulgate their political interests and to make an informal influence for political course of monetary policy.

In the process of integration into the European Monetary Union, the Member States lose their national monetary policy sovereignty; their activities in the processes of common monetary law must be exclusively based on the Community interests, except minimal spheres of political influence. But despite that fact, the real nature of current monetary policy of the Community and its governing enables the euro-zone members to act actively in the new level of supranational monetary policy and, what is most important, by losing their national sovereignty euro-zone states get much wider status of a participant of economic and political processes in the Community and international arena.

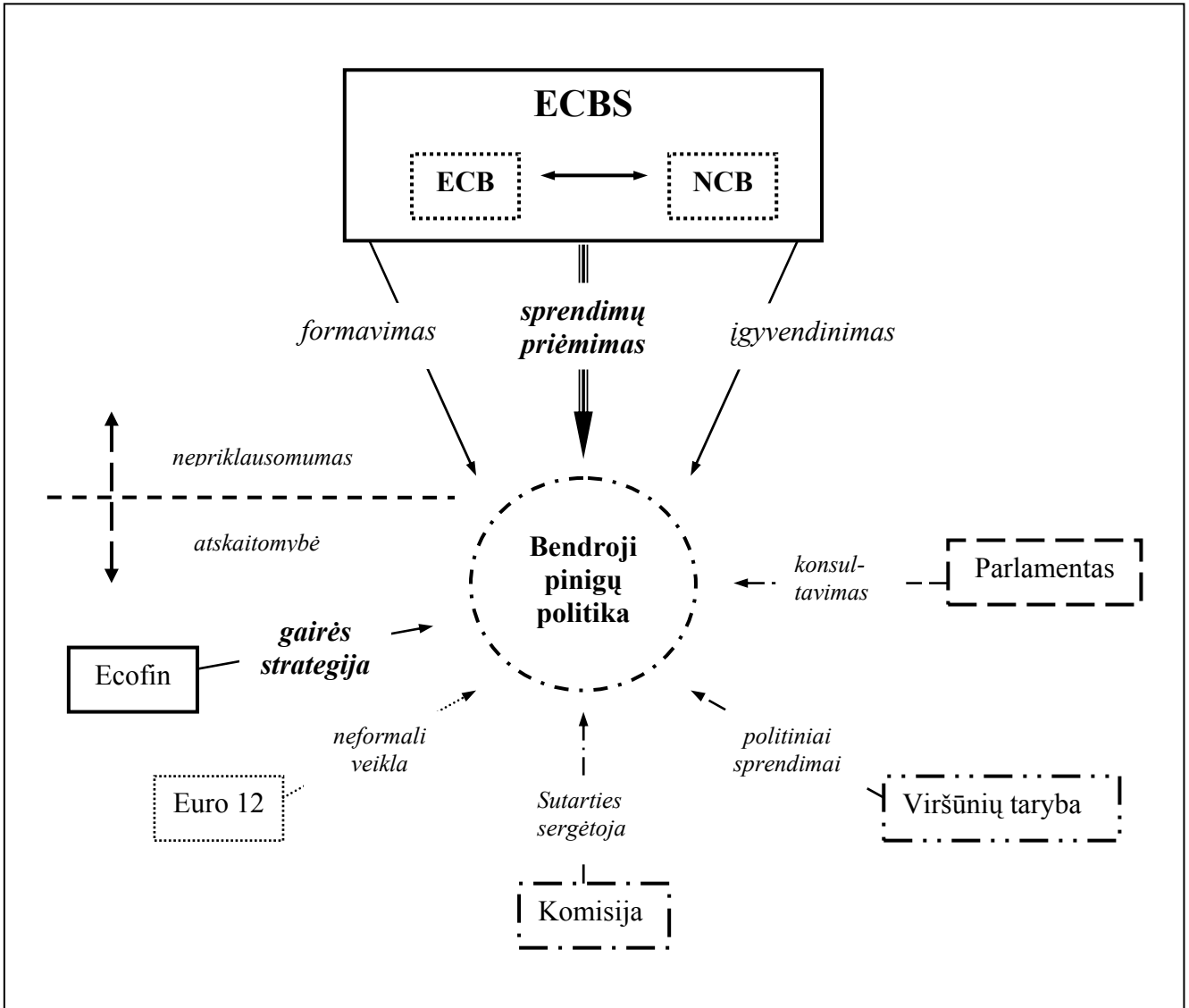
The EU common monetary policy can be undoubtedly called as an evidence of successful European integration, as a close economic, political, social and cultural cohesion, and also as a new identity of the EU in the global community.

PRIEDAI

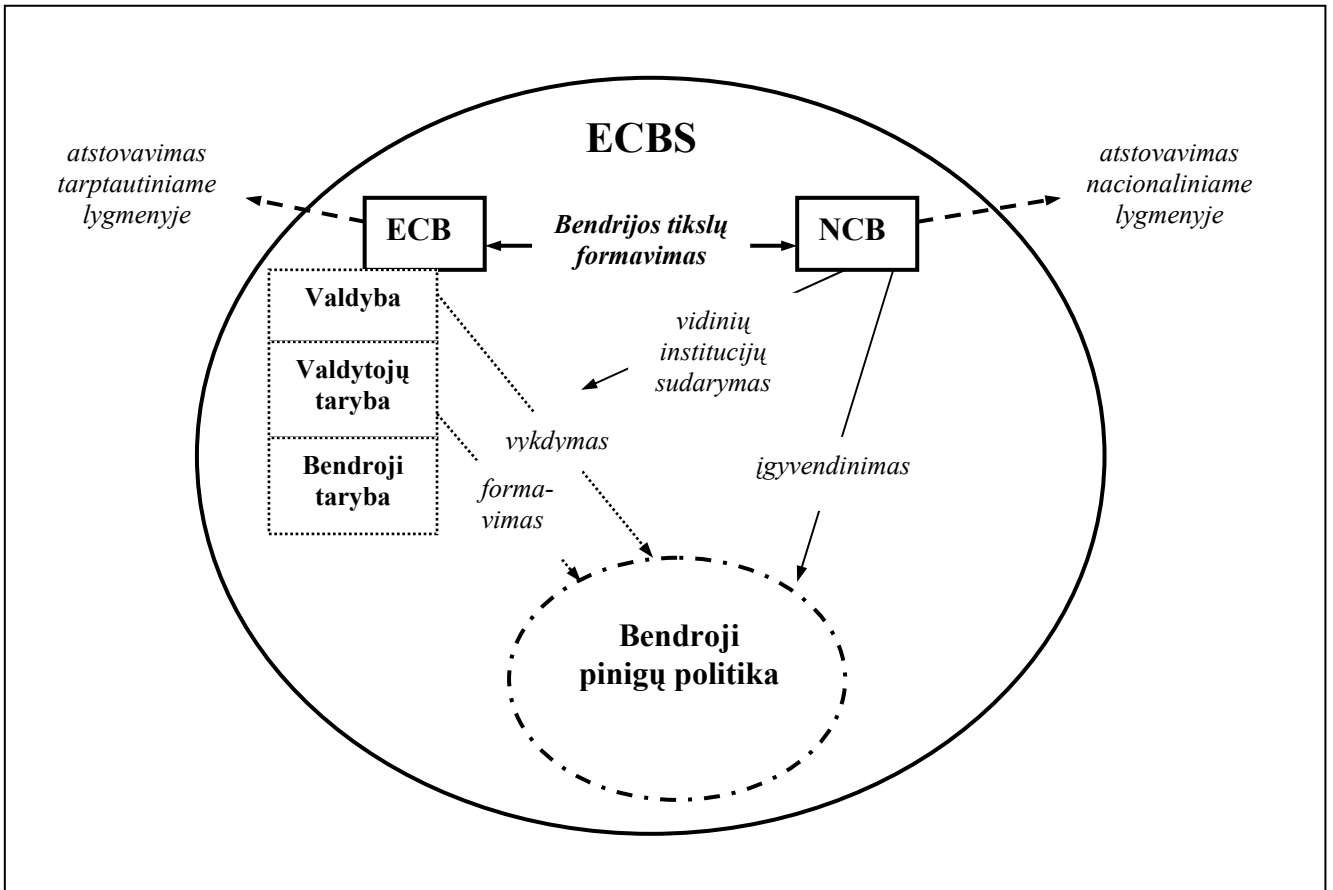
1 schema. Europos Sąjunga bendrosios pinigų politikos koncepcija

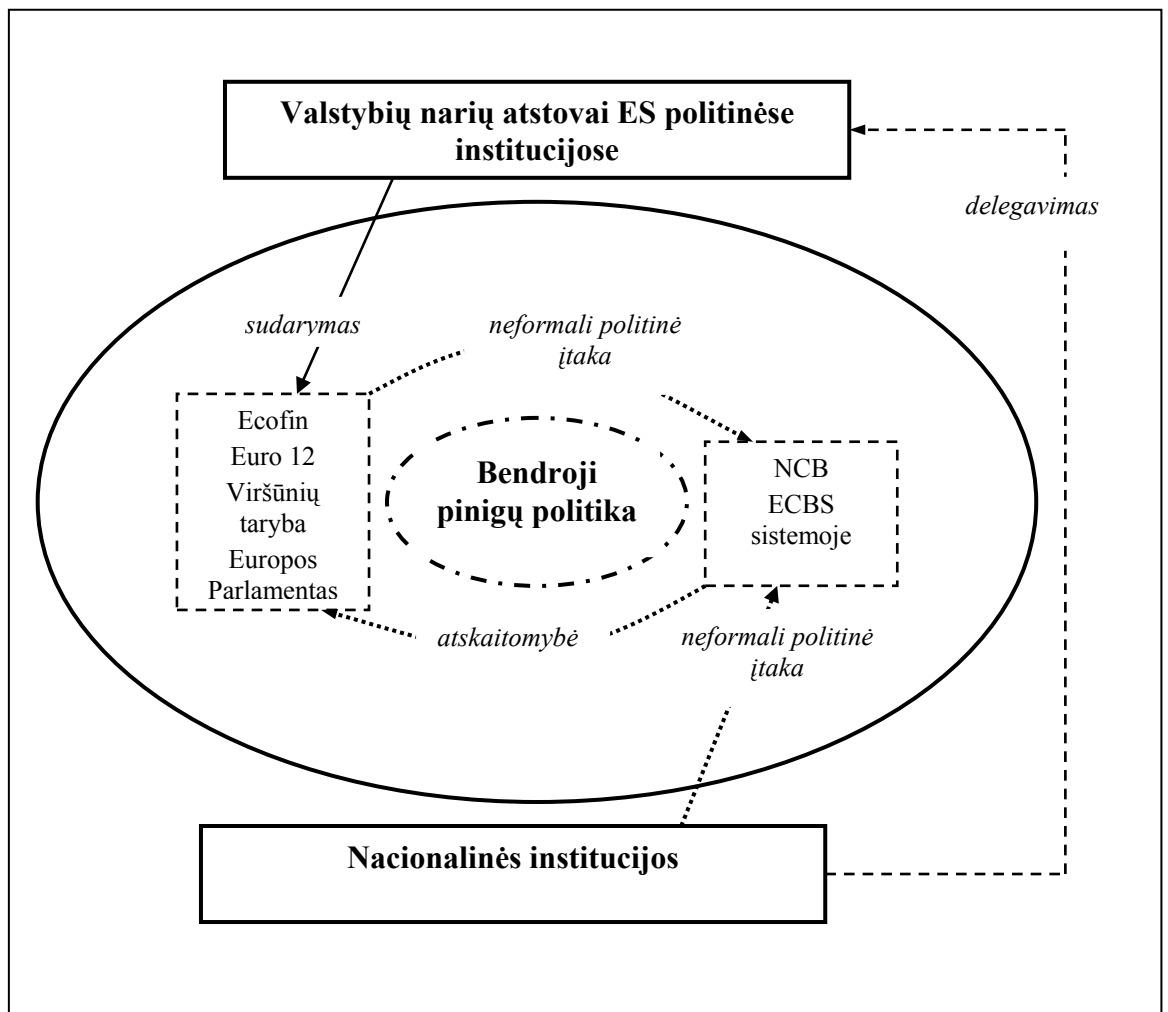
2 schema. Europos Sąjungos pinigų politikos institucinė sąranga

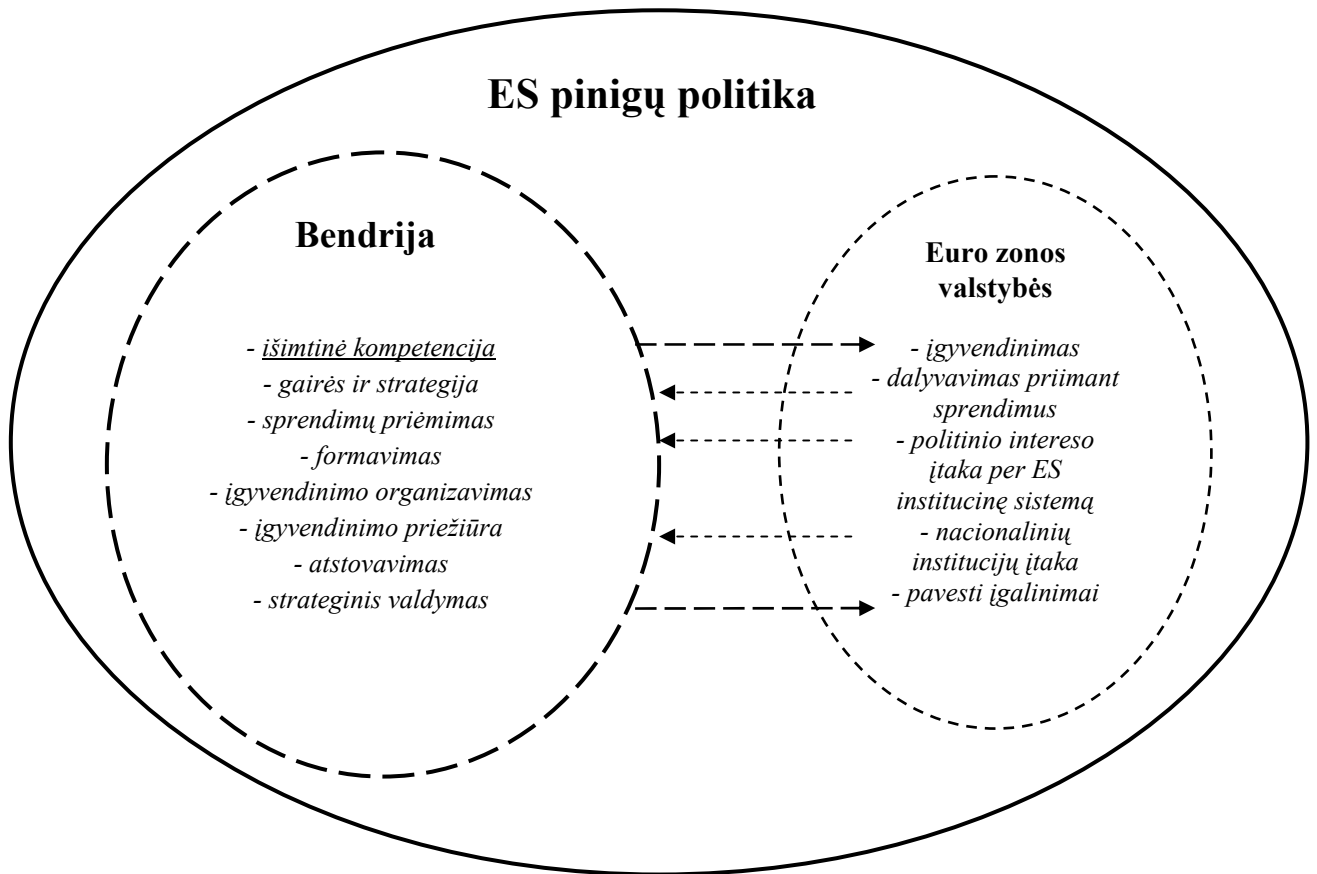
3 schema. Europos centrinio banko ir nacionalinių centrinių bankų santykis

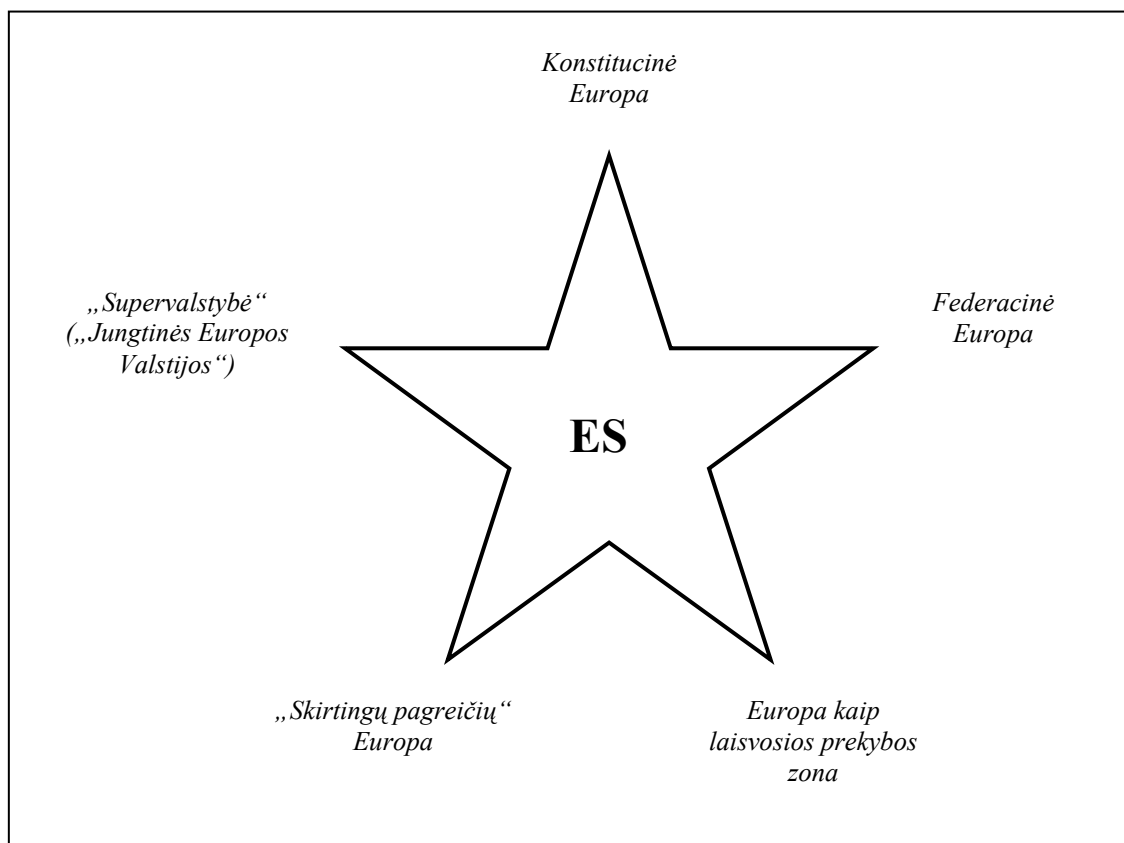
4 schema. Euro zonos valstybių politinio intereso įtaka Bendrijos pinigų politikai

5 schema. Kompetencijos ribos Europos Sąjungos pinigų politikos srityje

6 schema. Europos Sąjungos ateities perspektyvos

Magistro baigiamasis darbas baigtas rašyti: 2005 m. gruodžio 20 d.